

Iskolakönyvtáros

2. évfolyam 2. szám

7.

1998. január

- Magyarország könyvtárai (II.)
- Integrált könyvtári ellátás Devecserben
 - Tantervek, tankönyvek
- Iskolai könyvtár az ajkai Vörösmartyban
 - A magyarok származása
- Könyvismertetések ■ Hírek

Módszertani és tájékoztató folyóirat

általános és középiskolák számára

TARTALOM

E számunk szerzői:

E. Bart Margit iskolakönyvtáros, Veszprém; Bontó Józsefné ny. tanítónő, Veszprém; Dorosmai Imre armenológus, Sopron; Emmer Gáborné könyvtárvezető, Megyei Pedagógiai Intézet, Veszprém; Horváth Tibor könyvtáros-tanár, Fekete István Általános Iskola, Ajka; dr. Kiss Jenő főigazgató, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest; Riederné Fenyvesi Bernadett könyvtáros, Vörösmarty Mihály Általános Iskola és Gimnázium, Ajka; dr. Tóth Dezső könyvtáros, Vetési Albert Gimnázium, Veszprém; dr. Tölgyesi József főszerkesztő, Veszprém.

Fotók: Tölgyesi József, Török Viola és archív felvételek

Címlapkép: Kisiskolások a devecseri Kastélykönyvtárban

A szerkesztő jegyzete	2
Kiss Jenő: Magyarország könyvtárai (II.)	3
Tölgyesi József: Diákok integrált könyvtári ellátása Devecserben	7
Emmer Gáborné: Tantervek, tankönyvek	10
Horváth Tibor: Új galaxis – de milyen áron?	13
Dorosmai Imre: A magyarok származása	14
A „könyvtár” szócikk a pedagógiai lexikonokban	16
Bemutatózik az ajkai Vörösmarty Mihály Általános Iskola és Gimnázium könyvtára (Riederné Fenyvesi Bernadett)	18
A tanórán kívüli könyvtárhasználat (Bontó Józsefné)	20
Könyvismertetések (E. Bart Margit, Emmer Gáborné, Tóth Dezső, Tölgyesi József)	21
Hírek, adatok, közlemények	23

Iskolakönyvtáros

**Módszertani és tájékoztató folyóirat
általános és középiskolák számára**

Főszerkesztő: DR. TÖLGYESI JÓZSEF. **A szerkesztőség munkatársai:** EMMER GÁBORNÉ, DR. TÓTH DEZSŐ, VARGA ISTVÁN. **Tervező-szerkesztő:** BORDÁCSNÉ MÓROCZA ÉVA. **Médiaasszisztens:** SZENTE VIKTÓRIA. **Szerkesztőségi titkár:** T. MIHÁLYI HAJNALKA. **Szerkesztőség:** 8200 Veszprém, Victor Hugo u. 3. Telefon: 88/421-080, 423-244. Fax: 88/421-080. **Felelős kiadó:** Bakcsi András igazgató. **Kiadja és terjeszti:** NODUS KIADÓ – 8200 Veszprém, Victor Hugo u. 3. Telefon: 88/425-411; 88/423-244; 88/421-080. **Megrendelhető:** a kiadónál. A lap tanévenként ötször jelenik meg. Az éves előfizetési díj: 800 Ft. **Nyomdai előkészítés:** Szurmay László, Veszprém. **Nyomdai munkák:** PROSPEKTUS Nyomda, Veszprém. **Felelős vezető:** Szentendrei Zoltán. HU ISSN 1218-0963. **Kiadja és terjeszti:** OKTKER Kiadói, Oktatási Kft.

Tankönyvek a könyvtárban

Van-e, aki még emlékezik az egykor oly sokszor hivatkozott 1972-es oktatáspolitikai párthatározatra, amelyben tételesen olvasható volt, hogy legalább két tankönyvből választhassanak a pedagógusok? Az akkor nagy vívmánynak tekintett „tankönyv-pluralizmus” a gazdasági világválság (ugyancsak emlékezetessé vált kifejezéssel: „begyűrűzése”) miatt mégsem valósulhatott meg. Igaz, több alternatív pedagógiai program (a Gáspár László és Zsolnai József névvel jelzett kísérletek és ezekhez felzárkózva más programok) jelentős rést ütöttek a monolitikus tankönyvrendszer-bástyán, ám igazi áttörést csak az 1985-ös oktatási törvényt követően tapasztalhattunk.

A rendszerváltás után aztán szinte elszabadult a pokol: aki ími-olvasni tudott, tankönyvet, segédletet, kézikönyvet írt, s bár szinte áttekinthetetlen arzenállal találták szembe magukat a pedagógusok, ám a régi és főképpen az új kiadók és az eddigi ismeretlen, új szerzők egymásra találásából azért mégis megszülethettek azok a tankönyvesaládok, amelyek ma uralják a(z iskola-?, szülő-?) piacot. Igaz, ebben igyekezett „rendet vágni” a minisztérium, amikor egyre feszebb, szorosabb kritériumokat állított fel a tankönyvvé nyilvánítási procedúrákkal, de ott maradt a kiskapu: segédkönyvként szinte bármi felhasználható. S itt már csak a józan szakmaiság segíthet, amelynek egyik lényeges alapja a megfelelő tájékozottság lehet.

Aligha tévedés azt hinni, ebben a nagy kavalkádban csak a könyvtáros lehet az, aki szakmailag segítséget tud adni az iskolavezetőknek, a tantestület munkaközösségeinek, a pedagógusoknak abban, hogy eligazodjanak a kínálatok útvesztőiben. Igaz, egy kritérium mindenkit köt: a tankönyveknek (szakmai zsargonnal élve) NAT-kompatibilisnek kell lenniük, azaz meg kell felelniük annak a szakmai-tartalmi követelménynek, amelyet egy-egy műveltségterületre előír e dokumentum. Azt viszont, hogy mely kiadó tankönyveit választják az iskolában, minden bizonynyal befolyásolja a kiadók pr-munkája (amely igazi piac-jellemző faktor), de

helyileg mindenképpen az, ha a tantestület (vagy valamelyik munkaközösség, tanító vagy tanár) ragaszkodik bizonyos helyi hagyományhoz, vagy éppenséggel váltani akar, befolyásoló lehet a tankönyv tetszetősége, az ára, a tartósság, s nem kevésbé (főleg az iskolai tankönyvfelelősök számára) az egyszerűbb ügyintézés (például a mindig nagy problémát jelentő visszárúzás lehetősége).

Az iskolakönyvtárosok szolgáltató, koordináló tevékenységének egyik (ha nem is mindig folyamatos) teendőjévé vált a kiadói ajánlatok tárházának kezelése, amely alapján olyan elsődleges tájékoztatást nyújthassanak, hogy legalább a minimálisan elegendő fogódzókot biztosítani tudják. A kiadói tankönyvjegyzékek, ismertetők folyamatos frissítése, aktualizálása mellett számos más szempontot is figyelembe kell venni ahhoz, hogy teljes értékű lehessen ez a könyvtári, könyvtárosi szolgáltatás. Közülük néhány fontosabb szinte természetszerűen tűnik, ám külön-külön mindegyik érv lehet, mert nem egymástól független, hanem szorosan kapcsolódó tényezőkről van szó.

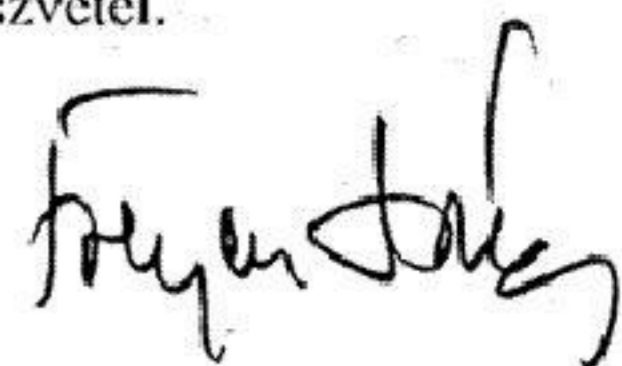
Nézzük hát ezeket konkrétan is! Szakmai folyóiratot azonos műveltségi területhez (tantárgykörhöz) több kiadó is megjelentet. Ezekben számos tankönyvismertetés, recenzió, reklám, s elvértve szakmai-módszertani felhasználási ajánlat, értékelés olvasható. Ezeket (akár kimásolva) célszerű a tankönyvjegyzékhez mellékelni. Minden kiadó törekszik arra, hogy helyszíni tankönyvbemutatókat tartsanak. A könyvtáros ne csak felhívó legyen a programon történő részvételre, maga is tájékozódhat ezeken, újabb fontos információkat szerezhet az itt látottak, hallottak alapján. Egy másfajta alkalom lehet a tankönyvszerzőkkel történő eszmecsere, amelyet jó, ha bemutató óra is követ. A szaktanácsadók, ha szakmai igényességük az átlagosnál jobb, látogatásaik során aligha kerülhetik el a könyvtárat. A könyvtáros vegye figyelembe véleményüket, ajánlásukat, a tankönyvekkel kapcsolatos tapasztalataikat, mert ez utóbbiak számos forrásból táplálkozva adhatnak választ az

eldöntendő kérdésekre. Természetes, hogy alapvetően a helyi munkaközösségek, a tanítók és tanárok, az iskola vezetőinek szakmai szükségletei a meghatározóak. De ezek mellett legyen ott a diákok és a szülők véleménye: a szolgáltató iskola (már csak a pedagógiai programban megfogalmazottak miatt is), eleget kell, hogy tegyen ennek a követelménynek.

Attól függően, hogy milyen az intézményben dolgozó pedagógusok számára a „szabadságfok” a szakmai, tudományos és a különböző, szintén szakmai érdekvédelmi (de ezt sokoldalúan képviselő) szervezetekben történő részvételre, ezek jelentős színhelyei lehetnek annak a műhelymunkának, amely révén a kollektív szakmai érdekek érvényesíthetők a tankönyvekkel kapcsolatban. (Mint ahogy jó néhányra volt példa: történelem, földrajz stb.) Az e körben elhangzó állásfoglalások, vélemények nagy mértékben befolyásolhatják a tankönyvválasztást.

Az iskolákban jelentős számú pedagógus végezte el (végzi, vagy fogja elvégezni) a pedagógiai mérésekkel kapcsolatos tanfolyamot, amely az output-jellegű vizsgálatok szakmai ismereteit alapozza meg. Könyvtárosainknak ehhez is segítséget kell adniuk: a tankönyvekhez készült mérőlapok, feladatbankok (amelyek lehetnek különállóak vagy a tankönyv tanári kézikönyvének részei), legyenek megtalálhatók a könyvtárban, még esetleg (nyilvánvalóan a nagyobb iskolákban) azok is, amelyekhez nem feltétlenül kell, hogy társuljon tankönyv.

Most, a tankönyvrendelések idején, amikor már a pedagógiai programot kell figyelembe venni, a megnövekedett könyvtáros-felelősség nemcsak szakmai kihívást jelent a szó nemes értelmében, hanem társfelelősséget is az iskolai csapatmunka sikeréhez. Önnön értékünk kinyilvánítása lehet az ebben történő részvétel.

A magyar könyvtári rendszer ismertetésében a legnagyobb hangsúlyt a nyilvános könyvtárak leírására kell helyezni, hiszen az ország, a társadalom könyvtári, információs igényeinek kielégítésében ezeknek van döntő szerepük.

A munkahelyi közművelődési könyvtárak

A párhuzamosan kiépített két közművelődési könyvtárhálózatot (lakóhelyi és munkahelyi) fénykorában is sokan bírálták mint felesleges luxust, az ésszerűtlen szervezés példáját. Az elaprózottság, a néhány fős munkahelyeken is „biztosított” kiskönyvtár erre a hálózatra volt jellemző. A helyi könyvtárak működési feltételeit a vállalat, a letéti ellátást végző körzeti és központi könyvtárak fenntartását a szakszervezet biztosította – nagyrészt állami pénzből.

A rendszerváltás igazán nagy vesztesei a szakszervezeti könyvtárak. A 2. sz. táblázat egyértelműen beszél erről. A szakszervezeti letéti könyvtárak ezrével szűntek meg, állományuk a felére, olvasók száma kevesebb mint egyharmadára esett az elmúlt hat évben. A tönkrement és felszámolódott vállalatok nem tudják, de nem is akarják fenntartani a könyvtárakat, néhány, a munkatársaik szociális ellátását is fontosnak tartó nagyvállalat kivételével. A szakszervezetek pedig igazi érdekvédelemre fordítják energiájukat és pénzüket. Az állami támogatás évről évre bizonytalanabbá vált, de eddig úgy-ahogy biztosította a központi és körzeti könyvtárak fenntartását.

A felesleges párhuzamoságnak valóban nem sok értelme van, de az arra vállal-

kozó üzemektől, vállalatoktól nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy saját könyvtárat működtessenek vagy ilyen szolgáltatást vásároljanak (pl. letéti a városi könyvtáraktól) dolgozóiknak. (De nem szabad ezt a nyilvános könyvtári ellátás részének tekinteni.) Az ésszerű megoldás az lenne (így csináltak pl. Kaposvárott, Győrben, Sopronban), ha az önkormányzati könyvtárak tulajdonába adnák a központi könyvtárakat (nemcsak a „könyvvagyont”, de az épületeket és egyéb vagyontárgyakat is), és azok ennek fejében letéti ellátást biztosítanának az ezt igénylő üzemeknek. Az állam pedig az erre a célra biztosított összegeket az e feladatot ellátó önkormányzati könyvtáraknak adná.

A szakkönyvtárak

A szakkönyvtárak egy részét, a legnagyobbakat a nyilvános könyvtári ellátáshoz számíthatjuk (a közművelődési könyvtárak általános jellegű szolgáltatásaival szemben kisebb-nagyobb szakterületen szolgáltatnak), mások, a többség saját fenntartója információs igényeit elégíti ki, zárt könyvtárként működik. A legutolsó, 1982. évi országos számbavétel szerint 860 működött belőlük, több mint 42 milliónyi állománnyal. A kissé bonyolult és erőszakoltan szervezett hálózati rendszerük – nem a rendszerváltás hatására, az legfeljebb befejezte e folyamatot –, az igazgatási átszervezések, vállalati megszűnések következtében fokozatosan összeomlott. 1982 óta a statisztika csak azt a 120 országos szakkönyvtárat veszi számba, amelyeket egy korábbi miniszeri rendelet tételesen felsorol.

Figyelmünkre valóban ezek a legméltóbbak, hiszen

2. sz. táblázat: Munkahelyi (szakszervezeti) közművelődési könyvtárak adatai 1985–1994

Év	Könyvtárak száma	Állomány	Állomány- gyarapításra fordított Ft 1000	Olvasók száma 1000	Látogatók 1000	Kölesönzött állomány egységek/1000
1985	5503	12 063,4	30 019,2	589,4		10 410,1
1989	3913	12 080,4	34 737,6	467,4	3117,4	8221,0
1990	32170	10 710,7	35 234,4	369,7	2559,2	6708,6
1991	2577	9371,4	25 525,1	300,6	2095,5	5764,3
1992	1978	8304,4	24 486,2	228,3	1704,1	4851,1
1993	1463	6624,2	24 118,4	162,9	1300,8	3592,5
1994	1207	6028,0	23 507,9	155,2	1241,9	3409,7

Forrás: OSZK–KMK: TEKE '94, SZAKMA '94, Könyvtári statisztika Bp. 1995.

MKM Statisztikai Tájékoztató. Közgyűjtemények, kiadói tevékenység. 1993. Bp. 1994.

közöttük vannak azok a nagy könyvtárak (120 „országos szakkönyvtár” természetesen nincs, legfeljebb 10–12), amelyek egy-egy nagy tudományterületen a teljes hazai, a releváns külföldi könyv- és főleg folyóiratanyagot, újabban a számítógépes adatbázisokat gyűjtik és ennek alapján szolgáltatnak saját fenntartójuk érdekkörén túl, valójában az egész társadalomnak. Közéjük olyan könyvtárak tartoznak, mint az MTA Könyvtára, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, az Országos Mezőgazdasági Könyvtár, az Országgyűlési Könyvtár, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az Országos Idegennyelvű Könyvtár. Ide számíthatjuk a nagy egyetemi könyvtárakat (ELTE, BKE, BME, SOTE, KLTE, JATE, JPTE, Miskolci Egyetemi Könyvtár) és bizonyos tekintetben a nemzeti könyvtárat is.

Azok az állománygyarapítási nehézségek, amelyekről a közkönyvtáraknál szóltunk, rájuk még fokozottabban vonatkoznak, lévén, hogy a külföldi szakirodalom, főleg a folyóiratanyag beszerzésére fenntartójuk nem tud elegendő forrást biztosítani. Az egyetemi könyvtárak 1997. évi folyóirat-előfizetéséhez 1996 év végén 350 millió forint hiányzott.¹⁰ Külföldi alapítványok (Soros, Mellon, Volkswagen, Sabre stb.) alkalmanként segítenek, de nem pótolják a rendszeres gyarapítás hiányait. Az egyetemi könyvtárakat saját oktatóik és hallgatóik ellátása is „terheli”, amit a közkönyvtárak (nemzeti, városok, megyei) segítségével nélkül meg sem tudnának oldani.

Szolgáltatásaikra ma még a hagyományos formák (helybenolvasás, kölcsönzés, könyvtárközi kölcsönzés) túlsúlya jellemző, de körükben honosodott meg leginkább az idegen (külföldi) adatbázisokból nyújtott információszolgáltatás és az ahhoz kapcsolódó dokumentumszolgáltatás másolatban.

Nagyon fontosak az általuk előállított és a közkönyvtárak által tovább sugárzott információs szolgáltatások, adatbázisok.

Az országos szakkönyvtárakban, különösen az egyetemi könyvtárakban honosodott meg eddig leginkább a számítógépes rendszerek alkalmazása az információkeresésben és -szolgáltatásban éppúgy, mint saját feltárásuk automatizálásában. Ez elsősorban a PHARE, Tempus stb. programok segítségével köszönhető.

Legtöbbjükben megteremtették az Internet-kapcsolatot is. Tevékenységük legfőbb adatait a 3. sz. táblázat közli.

Az iskolai könyvtárak

A közép- és általános iskolai könyvtárak „hagyományosan” a leggyengébb láncszemet jelentik a magyar könyvtári rendszerben. Időnként indultak ugyan országos akciók e kétségkívül fontos könyvtártípus megsegítésére, de azok legfeljebb a könyvbeszerzést segítették, az egyéb feltételeket (helyiség, könyvtáros, kellő idejű nyitvatartás) nem biztosították. A központi akciók elhalásával azután a helyi erőforrások is elapadtak, a mindig szegény iskoláknak más gondjuk is akadt.

Az utolsó adataink 1992-ből származnak. Ekkor 2999 általános iskolai könyvtárban 18 millió kötet könyv volt, amelyből egy tanév alatt öt és félmilliót használtak és a gyarapításra 98 millió forintot (az 1985-ös két és félszeresét)

költöttek. A középiskolák mindegyikében volt könyvtár (könyvtáros is), azokban 8 és félmillió könyv volt, amelyekből majdnem 2 millió kötetet vettek kézbe a tanév alatt. Könyvre 69 millió forintot, az 1985-ös ötszörösét fordítottak.¹¹

A közoktatási törvény kapcsán ambiciózus és nagyon szükséges terv fogalmazódott meg: minden iskolában működő könyv- ill. mediatár legyen. Internet-összeköttetéssel és

3. sz. táblázat: A szakkönyvtárak adatai 1985–1992

	1985	1990	1992
Könyvtárak	123	121	117
Állomány/1000	28 930,1	31 155,3	31 673,6
Évi gyarapodás/1000	839,4	–	–
Állománygyarapításra fordított összeg/1000 Ft	287 163,7	592 788,7	742 438,5
Beiratkozott olvasók/1000	188,2	202,8	223,9
Látogatók/1000	2081,3	2112,9	2268,6
Helyben használt egység/1000	9787,1	6830,1	7509,6
Kölcsönzött egység/1000	1943,8	1675,6	1804,1

Forrás: MKM Statisztikai tájékoztató, Közgyűjtemények, Kiadó tevékenység 1991., Bp. 1993.

ehhez tanulónként normatív könyvbeszerzési keretet ad az állami költségvetés.

Általános kérdések

Az alábbiakban azokat a kérdéseket tekintjük át, amelyek valamennyi könyvtártípusra vonatkoznak, valamennyinek a működését meghatározzák, befolyásolják.

Épületek, felszereltség, technika

A modern közművelődési könyvtári követelményeknek megfelelő célépületek a 60-as, 70-es években épültek vidéken is, Budapesten is. Az egyetemi könyvtárak egy része pedig a 80-as években kapott új épületet.

Az utóbbi években leállt ez a könyvtárépítési lendület. A kecskeméti megyei könyvtár 1996-ban átadott minden tekintetben korszerű épülete az egyetlen kivétel.

A következő években készül el a szolnoki és a veszprémi megyei könyvtár címzett állami támogatással készülő épületrekonstrukciója, bővítése. A technikai felszereléseket illetően a legfontosabb fejlemény, hogy – elsősorban a Soros-alapítvány céltámogatásával – mostanra a városi könyvtárakig bezárólag a könyvtárak rendelkeznek legalább egy másológéppel. A közkönyvtárak egy része – főleg a falvakban – még alapvető kommunikációs eszközökkel (pl. telefon) sem rendelkezik. Ez a hiány talán néhány éven belül megszűnik.

A modern informatikán belül a legfontosabb a számítógép ill. az arra épülő hálózati kapcsolat lenne. Mint arról már szóltunk, e tekintetben az országos szakkönyvtárak, az egyetemi könyvtárak állnak a legjobban. A közművelődési könyvtárak (a városi könyvtárakig bezárólag) egy vagy néhány géppel rendelkeznek, többségük és a községi könyvtárak eggyel sem. A megyei könyvtárak egy része már alkalmazza is az automatizálás ezen eszközeit. Mindebben sokat segített a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program. A közkönyvtárak többsége egy hazai fejlesztésű (nagyon lassan készülő) számítógépes programra (Textlib) vár, hogy gépesítését megkezdje. A nemzeti információs stratégia megvalósulása azt ígéri, hogy a könyvtárak lesznek az iskolák mellett az Internetre épülő információs rendszer nyilvános végpontjai.

Személyzetképzés, szakinformáció

A közkönyvtárakban 3173, a munkahelyi könyvtárakban 211, a szakkönyvtárakban és a nemzeti könyvtárban együtt mintegy 2000 szakképzett könyvtáros dolgozik rosszul fizetett közalkalmazottként. Számuk az utóbbi öt évben mindentől csökkent. A képzés rendszere (egyetem, főiskola, középfokú szaktanfolyamok) viszonylag korán kialakult, de különösen az utóbbi években meglehetősen szétszórta vált (az erőlköztetése helyett igen sok képzési hely indult). Az elszabadult „diploma biznisz” rávetette magát erre az egyébként nem nagy felvevőképességű munkaerő-piaci

szektorra is. Ennek köszönhető, hogy a különféle főiskolák és egyetemek „kihelyezett tagozataival” együtt 1996 szeptemberére 656 fő részére hirdettek felvételi és felsőfokú diplomát adó képzési lehetőséget.¹² A továbbképzés ügye megoldatlan.

A szakmai információ az OSZK–KMK szakkönyvtára formájában és annak szolgáltatásai révén jól megoldott. A szakterületeknek a sokféle helyi híradó, hírlevél mellett négy (!) országos terjesztésű szaklapja, folyóirata van: az OSZK kiadásában megjelenő igényes Könyvtári Figyelő, amely egyúttal a külföldi szakirodalom dokumentálását is végzi, a több könyvtár és szakmai szervezet összefogásával havonta megjelentetett 3K (Könyv, könyvtár, könyvtáros) a

Könyvtári Informatikai Kamara kiadásában a Könyvtári levelezőlap, valamint az OMIKK lapja, a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás.

A napi sajtó és tömegkommunikáció gyakran és szívesen foglalkozik a könyvtárakkal, természetének megfelelően a botrányokat (hányat zártak be?) keresve és sztereotípiákat ismételve (nem jut elég pénz könyvbeszerzésre), de kevésbé vállalkozik a könyvtárak és a társadalom kapcsolatát, a társadalom igényeit, a könyvtárak megoldási lehetőségeit felvető témák feldolgozására.

Gazdálkodás-finanszírozás

Az egyes könyvtártípusoknál szólunk finanszírozásuk gondjairól, problémáiról. A nyilvános könyvtári ellátást biztosító közkönyvtárak fenntartása az állami költségvetés és az önkormányzatok dolga. Ha nem is kellő színvonalon, de ez általában (kivéve talán a nyilvános könyvtári feladatokat vállaló országos szakkönyvtárak feladat-finanszírozását), megoldott, a források növelése a

költségvetés terheinek csökkenésétől várható.

Kevésbé biztosított (leginkább még a Nemzeti Kulturális Alap keretében) azoknak a feladatoknak a finanszírozása, amelyek meghaladják az egyes könyvtárak illetékességi körét (pl. megyei feladatok, országos szolgáltatások, nemzeti projektek).

A használók bevonása a finanszírozásba a térítési díjakon (beiratkozási, késedelmi díjak, térítéses szolgáltatások) keresztül történik. Nemzetközi tapasztalatok szerint a közkönyvtárak költségvetésének 10%-át lehet ily módon „megtermelni”. Nálunk van olyan könyvtár, ahol ez meghaladja a 20, majdnem eléri a 30%-ot. Egészségtelenül magas arány. A könyvtári ágazat finanszírozásában a magánmecenatúra és a civil szervezetek felemás szerepet játszanak. A Soros és egyéb külföldi alapítványok igen fontos szerepéről már szóltunk. (Ez elképzelhetően a jövőben még fokozódik, mint pl. a most 15 nagykönyvtár összefogásával indított ún. osztott katalógizálási projekt révén.)

A magyar alapok és alapítványok nem „könyvtárbarátok”, inkább a látványos, feltűnő, elsősorban művészeti produkciókat támogatják. Jellemző, hogy a könyvtárak alapfeladatának finanszírozására, ill. annak segítésére a Soros-alapítványon és az OTKA egyetlen pályázatán kívül más alap nem

vállalkozik. A legtöbb kulturális alapítvány nem is fogad könyvtári pályázatot. Vagy ha adnak is támogatást a könyvtáraknak, az valami produkció, kiadvány, rendezvény megvalósítására irányul és nem az alaptevékenységet támogatja. Vagy pl. újabban a könyvtárak támogatásán keresztül a könyvkiadást segítik azáltal, hogy a könyvtáraknak megvásárolják a kiadványok egy részét (ha kell neki, ha nem). Az is jellemző, hogy a Nemzeti Kulturális Alap szakmai kollégiumai közül csak a levéltári és a fotóművészetet támogató kap kevesebbet, mint a könyvtári, valamennyi művészeti ágat és intézményt támogató kollégium sokkal többet osztogat szét.¹³

Nemzetközi kapcsolatok és kitekintés

Már utaltunk rá, hogy a magyar könyvtárak a 60-as évektől éfven kapcsolatokat tartottak a külföldi társintézményekkel. Kapcsolataik részben közvetlenül, részben nemzetközi szervezeteken (pl. IFLA=Könyvtáregyesületek Nemzetközi Szövetsége) keretében bonyolódtak. Nemesak a tapasztalatok átvételét tette és teszi ez lehetővé (napjainkban pl. az Európa Tanács megfelelő szakbizottságában), de ahhoz is hozzájárul, hogy a magyar kulturális, tudományos produkciók eljussanak külföldre, a külföldiek pedig bekerüljenek a magyar kutatás vérkeringésébe a magyar könyvtárakon keresztül. Így pl. részt veszünk az ún. UAP (Universal Availability of Publications = a Kiadványok Egyetemes

Hozzáférhetősege) programban, ahol minden állam a saját kiadványtermésének feltárásáért és szolgáltatásáért felelős. Csak az a féltő, hogy ha itthon nem teremtjük meg ennek a feltételeit (UBC = Általános Bibliográfiai Kontroll), nem leszünk képesek megfelelni a követelményeknek, aminek egyaránt kárát látja saját tájékozódásunk és a magyar kultúra és kutatás eredményeinek nemzetközi megismertetése.

Befejezésül idézünk néhány nemzetközi összehasonlító adatot azt a korábbi megállapításunkat igazolandó, hogy közkönyvtári rendszerünk a nyugati országokéhoz mérhető, ha a mutatók mértéke tekintetében nem is éri el azok eredményeit (4. sz. táblázat), ill. ha óriási gondokat görgetve halad is előre.

Jegyzetek

10. Huszár Ernőné, az egyetemi könyvtárigazgatók kollégiumának elnöke szíves közlése.
11. Ld. a 9. sz. jegyzetet.
12. Felsőoktatási felvételi tájékoztató. 1996. Bp. MKM. 1995.
13. Nemzeti Kulturális Alap, Hírlevél. 1996. 1. sz. és 13. sz.

A tanulmány a Szerző engedélyével másodközlés. Eredeti megjelenési helye: Magyarország kultúrája az ezredfordulón (Műhelytanulmányok) Szerk.: Baán László, Budapest: Média+Print. 1997. – 242 p. In. 66–88. p.

4. sz. táblázat: Nemzetközi közművelődési könyvtári adatok

Ország	Év	Szolgálati helyek száma	Könyv-állomány/1000	Állomány/lakos	Beiratkozott olvasó/1000	Beiratkozott olvasó %	Használatba adott egység/1000
Ausztria	1990	2374	8195,0	1,1	869,3	11,2	13 899,5
Belgium	1990	1151	29 678,0	3,0	1743,3	17,5	48 433,5
Bulgária	1992	4879	57 092,0	6,4	1342,8	15,0	23 802,9
Cseh Köztársaság	1992	7986	37 570,0	3,6	1182,3	11,7	–
Dánia	1992	904	32 479,0	6,3	–	–	74 291,0
Egyesült Királyság	1993	5185	133 134,0	2,3	33 505,0	58,1	561 392,4
Finnország	1993	1339	36 300,0	7,1	2404,6	47,3	96 400,0
Franciaország	1990	2740	89 049,0	1,6	4605,0	8,1	96 806,0
Hollandia	1990	1265	41 515,0	2,8	4346,0	29,1	185 724,0
Írország	1990	359	10 980,0	3,1	742,4	21,2	12 431,8
Lengyelország	1992	17 121	135 821,0	3,5	6612,7	17,2	148 642,4
Magyarország	1992	5148	47 874,0	4,6	1646,3	15,9	41 484,8
Németország	1992	14 019	128 922,0	1,6	8938,8	11,1	296 277,0
Norvégia	1992	1214	19 893,0	4,5	–	–	19 828,0
Olaszország	1990	2366	80 030,0	1,4	6756,4	11,7	356 515,5
Portugália	1990	234	3371,0	0,3	381,0	3,9	885,9
Románia	1988	7227	70 673,0	3,1	5183,0	22,4	54 025,0
Szlovákia	1992	3012	19 757,0	3,7	715,0	13,5	23 116,9
Szlovénia	1992	833	5283,0	2,6	365,9	18,3	11 269,7
Spanyolország	1990	3635	27 208,0	0,7	4088,6	10,5	18 078,3
Svédország	1993	1734	45 147,0	5,2	–	–	67 364,8
Svájc	1990	2555	27 674,0	4,1	351,4	5,2	5806,1

Forrás: UNESCO Statistical Yearbook 1995,
Nemzetközi Statisztikai Zsebkönyv, Bp. 1994.

Diákok integrált könyvtári ellátása Devecserben

TÖLGYESI JÓZSEF

Az 1997 július elsejétől várossá vált, szeptember 18-án – *Göncz Árpád* köztársasági elnök jelenlétében – avatóünnepséggel is megőrkített esemény új korszak kezdetét jelenti az egykori mezőváros, majd nagyközség, korábban járási székhelyű, a Bakony nyugati szélén, a királyok boráról nevezetes Somló közelségében fekvő település számára. Ugyanekkor ünnepelték fennállása 700. évfordulóját is: első okleveles említése 1297-ből származik.

A középkorban jelentőségét az adta, hogy a Bakonyból nyugat felé itt ért ki az az ősi út, amely számos elágazással az országhatáron is túlra északra, nyugatra és délre vezetett, illetve itt értek össze ezek az utak, s a Torna-patak völgyében vezettek keletre az Árpád-kori bakonyi erdőispánság egyik székhelye, a mai Városlőd melletti Hölgykő vár, majd az ennek a köveiből épült lövöldi karthauzi kolostor, s tovább Esseg vára és Veszprém, a királynéi székváros felé. Jól védhetősége biztosította fennmaradását, gazdasági életét: körbe vették a csaknem áthatolhatatlan bakonyi erdőrengteg és ennek vízfolyásai, a Torna-patak mocsarai, s várak sora: Pápa, Somló, Sümeg és számos kisebb erődítmény.

Az ártér egy kis szigetszerű magaslatán a Csoron család nemesi udvarházából formálódott a vár, amely az évszázadok viharait túlélve – a műemlékvédelem és a nagyközség összefogásával – ma a város ékessége, s amelynek kulturális központja a Kastélykönyvtár, amelyet 1986-ban avattak fel, mint Közép-Európa legszebb községi bibliotékáját. A város ma közel hatezer lakosával Ajka közelsége ellenére kistérségi gazdasági, kulturális központ, amely az utóbbi évtizedben nagy léptékel hozza be több évtizedes elmaradásait, azt a veszteséget, amely Ajka várossá válásával és járási székhely státuszának elvesztésével, intézményrendszerének leépülésével érte.

Kulturális életét a művelődési ház, ennek kulturális csoportjai, a térségi feladatokat is ellátó Kastélykönyvtár, helyi televíziója, az 1994-ben újra indított helyi újság, számos kiadvány jelzik. Iskoláját az 1882–83-ban itt tanított *Gárdonyi Gézáról* elnevezett általános iskolája képviseli, mint egyedüli örököse az 1948 előtti iskolahálózatának, amikor a római katolikus elemi iskola mellett – különböző időszakokban – izraelita elemi iskola, magán polgári és ipari tanonciskola működött.

Az új város kulturális identitását jelentősen meghatározzák azok a személyiségek, akik a hazai művelődéstörténetnek is jelentős alakjai lettek, így például azok, akik itt születtek: *Szántó István* (1542–1612) jezsuita hittudós, bibliafordító, *Hock János* (1859–1936) író, politikus, aki 1918-ban a Nemzeti Tanács elnökeként az ország első államfője lett, *Diósi Géza* (1895–1963) piarista szerzetes, irodalomtörténész, *Lukács Imre* (1908–?) költő, író, újságíró, s itt működött 1701–1706 között *Ács Mihály* evangélikus prédikátor, műfordító, a már említett *Gárdonyi Géza* (akinek szobra a vár előtti parkban látható), néhány hónapig ugyancsak itt tanított *Táncsics Mihály*, s az Eszterházy-uradalom ügyésze volt *Pápay Sámuel* nyelvész.

Az általános iskola két épületben működik: a város főterén az 1875-ben épített egykori elemi iskolában az alsó tagozatosok tanulnak, a felsősök az 1967-ben épített, s közvetlenül a vár mellett lévőben vannak. Ez utóbbi a védett arborétumú várkert szélén nagy területtel rendelkezik, s nemcsak szép, hanem viszonylag csendes környezetben fogadja nemcsak a város, hanem néhány közeli település (*Borszőrcsök, Kolontár, Pusztamiske*) több tanulóját is.

Kovács Emil, a Kastélykönyvtár igazgatója

A 613 diák 26 normál és két speciális tanulócsoportban tanul. A tantestület létszáma 46. A kilenc napközis csoportba valamennyi jelentkezőt fel tudták venni. Az oktatásban sajátos helyzetet teremt és rendkívüli pedagógiai feladatot jelent, hogy a gyerekek 23 százaléka roma etnikumú. Évtizedek nevelőmunkája kellett ahhoz, hogy a szülők is általában jól viszonyulnak az iskolához, s gyermekeik jelentős része nemcsak befejezi itteni tanulmányait, hanem tovább is tanul. Ebben szerepe van a múlt tanév végén újraválasztott, hosszú ideje igazgatóként működő *Németh Ernőnek*, aki nemcsak a jövő programját szervezi, hanem a múltra is figyel. Tavasszal emlékeztek meg az új iskolaépület felépítése 30. évfordulójáról, s ebből az alkalomból iskolatörténeti kiállítás szerveztek, amely külön terem hiányában az előtérben és a folyosókon tárlókban kapott helyet. A múlt századi relikviáktól napjainkig terjed a bemutatott tárgyak: taneszközök, dokumentumok, könyvek, gyermekmozgalmi ereklyék sora. Az egykori és mai diákok, szülők, pedagógusok összefogása, az iskolához való ragaszkodásuk eredményeként láthatók palatábla, palavessző, gyertyás diavetítő, mártogatós toll eredeti tintásüveggel, iskola- és gyermekmozgal-

mi ruházat, iskolatáskák, tarisznyák, fényképek, tankönyvek, értesítők, évkönyvek, emlékek a cserkész- és úttörőéletéről, emléktárgyak, oklevelek tanulmányi és sportversenyekről, táborozásokról, az iskola pedagógusainak fényképei, dokumentumai stb.

*

Számos szakkör (művészeti, sport, technikai, vöröskereszt) és a balatonszepezdi nyári tábor, s tanórákon kívül számos iskolai rendezvény ad lehetőséget arra, hogy a tanulók sokoldalúan felkészülhessenek tanulmányaikra, személyiségük kibontakoztatására. Ezekben nagy szerepe van a könyveknek, amelyek nem hagyományos módon kapcsolódnak a mindennaphoz

Németh Ernő igazgató és Fazekas Árpádné magyar szakos tanárnő, aki az iskola könyvtárosa, jó együttműködése, a könyveknek, a folyóiratoknak a nevelésben és az oktatásban betöltött szerepét fontosnak tartva alakították ki azt a könyvtári ellátó formát, amely egyediségében szorosan kötődik a Kastélykönyvtárhoz.

A gondok egy része kellemes: egymillió forint van a tanítók, tanárok továbbképzésére, s a tanulók után járó normatív könyvtámogatás is előrevetíti, hogy az oktatás számos pontján megújulhat tevékenységük, s az a kínálat, amely nem csak megváltozó tartalmat eredményez, hanem magasabb szintűvé is teszi majd munkájukat. Kell a helyi pedagógiai innováció, mert a hagyományos kulturális programok is megújításra várnak. S bár az eddig is gazdag lehetőségeket nyújtott, hiszen rendszeresek voltak a vers- és prózamondó versenyek (legutóbb Gárdonyi Géza életművéhez kapcsolódóan tartottak ilyet), vers- és prózaíró versenyeket rendeznek, sokan vettek részt a könyv- és könyvtárhasználati vetélkedőn, a Kastélykönyvtárral közös kiadásban rejtvényfüzetekkel motiválják a tanulókat. S készülnek a tanév fontos eseményére, 1848 évfordulójának megünneplésére, amely köré ismét számos rendezvényük kötődik majd. Ennek az ünneplésnek különös jelentőséget ad az, hogy itt, a Somló

környékén máig elevenen élnek az akkori helyi események emlékei.

Könyvtárállományuk kb. 7 ezer kötet, amelyeknek jelentős része a tanárok számára szolgáló szakkönyv, illetve kötelező olvasmány és kézikönyvek. Egy kis szoba szolgál a nem mindennap használt könyvek tárolására, a többit az osztályokban helyezték el, hogy minden tanítási órán kéznél legyenek azok a kötetek, amelyek a tananyaghoz kapcsolódnak, illetve általános célúak. A magyartanárok mindegyikének a másik szakja könyvtáros, így érhető, hogy a könyvek a tanítás középpontjában vannak. Ez meglátszik a tanulók olvasottságán, beszédkultúráján is annak ellenére, hogy a korábbi időszak nagy könyvolvasási hulláma alábbhagyott.

A könyvbeszerzést a Könyvtárellátón keresztül végzik a szaktanárok, tanítók meghallgatásával. Elismerően szólnak a jó könyvrecenziókról, könyvismerttetésekről, amelyek alapján valóban értékes, az oktatást maximálisan segítő könyveket vásárolhatnak. S mivel a költségvetésben nem különül el a könyvekre fordítható összeg, gyakorlatilag igényeiknek megfelelő mértékben vásárolhatnak. Ezt azonban némileg korlátozza, hogy az utóbbi években nemcsak megdrágult, hanem nagyobb választékú szakmai és ifjúsági folyóiratokról, lapokról sem akartak lemondani. Ezekből kb. negyven féle található a polcokon.

A pedagógusokat folyamatos informálással és bibliográfiával is segítik. A Könyvek a nevelésről című bibliográfia például 112 művet és 40 féle folyóiratot ajánl. Összeállítói, a Kastélykönyvtár munkatársai és az iskolai könyvtáros azal ajánlották ezt a nevelők figyelmébe, hogy az utóbbi két-három évben beszerzett kötetek révén segítséget adhassanak

a mindennapi munkához és a (most már kötelezővé is váló) továbbképzésekhez, valamint az önképzéshez. (Fő szakcsoportjai: általános pedagógiai művek, pedagógiai pszichológia, pályaválasztás, a NAT és az oktatási törvény, tantárgypedagógia, pedagógiai folyóiratok.)

Mivel mindkét iskolaépülettől félúton, alig száz méterre van a Kastélykönyvtár, amelyet a (most már városivá lett) helyi önkormányzat tart fenn a közművelődést szolgáló jelleggel, úgy döntöttek, erre alapozzák a tanulók (általános és a más településekre járó közép- és középfokú iskolások) iskolakönyvtári ellátását is, természetesen nem elkülönítve, hanem integráltan a teljes állományban. Az integrált ellátás azonban egy tágabb, először itt megvalósult térségi ellátást is takar, amely a 39 éve itt könyvtárigazgató, a műemlékvédelmi Podmaniczky- és számos könyvtári díjjal kitüntetett, a Kastélykönyvtárat létrehozó, országosan ismert Kovács Emil nevéhez fűződik.

*

A különböző könyvtári ellátó rendszerek szükségszerűen jöttek létre az elmúlt évtizedekben, mert a kistelepülésses térségekben fontos szerepet töltöttek be. A centrumokban lévő (járási székhelyű, nagyközségi vagy kisvárosi) tele-

pülés irányításával szerveződtek annak felismerése nyomán, hogy a lakosság alapvető könyvtári ellátását a lehető legszélesebb tartalommal és minőségben biztosítsák a szerzeményezéstől a kölcsönzésig. A devecesteri modell több, mint két évtizedes múltat tekint vissza. Kovács Emil egyik írásában erről a következőképpen szól: „Soha ilyen szükség nem volt a kis könyvtárak támogatására, az őket ellátó rendszerre, mint ma. Főleg azért, mert a magukra maradt kis könyvtárak – tapasztalatom szerint – vegetálnak, majd lassan (esetenként gyorsan) elhalnak... Mivel (a kis könyvtárak lehetőségeik miatt – Szerk.) könyvet nem, vagy alig vesznek, olvasóik elmaradnak. A 'fenntartó' önkormányzat ezt látva megjegyzi: 'Nincsenek olvasók, miért költünk hát a könyvtárra?' Ördögi kör.”

1977 óta végzik a környező községek közművelődési és több településen az iskolai könyvtárak központi könyvellátását. Ehhez kapcsolódott a devecesteri iskola igénye. A diákok könyvtári ellátását nagyrészt átvállalva a környező településeken élő (de nem itt tanuló) középiskolai diákokat és főiskolai, egyetemi hallgatókat is szívesen fogadják. Ez közel ezer potenciális és tényleges olvasót jelent ebből a korosztályból. Sokan még a jó könyvtári ellátású Ajkáról is átjárnak ide nemcsak könyvekért, hanem a változatos, magas színvonalú rendezvényekért, s számosan hétvégi családi programként iktatják be a könyvtárátogatást, ahol minden korosztály megtalálhatja a maga érdeklődésének megfelelő elfoglaltságot.

Az ellátás körében helyi könyvtári rendezvényeket (gyermekfoglalkozásokat, videóvetéléseket, író-olvasó találkozókat stb.) szerveznek, műsorokat állítanak össze társadalmi és állami ünnepekre. Az ellátás kb. negyvenezer lakosra terjed ki.

A Kastélykönyvtár exkluzív környezetben, tervezett és valós funkcióinak megfelelő belső elrendezésben szakszolgálati alkalmazottakkal működik. A vár barokkos hangulatát megőrizték a belső felújítás során, s ez a bútorzatban, a közlekedők jellegén, az ablakok, ajtók rekonstrukcióján is tükröződik. Az egyik ajtó kö szemöldökkeretén ott az eredeti építéskor bevéselt 1526-os évszám, ha részben is, de megőrizték a kandallót, s a világítótestek is a kellemes összhang részei. Az olvasó- és kiállítóterem, a különböző funkciójú terek egyszerre tágasak és intímek. Ilyen környezetben valóban élmény a könyvekkel, a folyóiratokkal és más információhordozókkal (no és a szívesen segítő, felvilágosító, tanácsadó könyvtáros hölgyekkel) történő találkozás.

*

Mit nyújt a könyvtár a diákoknak? A 280 ezer könyvből 60 ezer az ifjúsági, több, mint 250 féléle folyóirat, hírlap áll rendelkezésre, s gazdag a nem nyomtatott anyag (kazetták, CD-k stb.). Németh Mária gyermekkönyvtáros a fő segítőtje a tanároknak és a tanulóknak, akik az évi 70 ezer látogató jelentős részét alkotják. 1996-ban 180 foglalkozást tartottak az iskolásoknak (többnyire egy-egy osztálynak), s ezek tanórákhoz kötődtek, illetve könyvtárhasználati ismeretekkel voltak kapcsolatosak. A gyerekek szeretik a szép tiszta és kellemes környezetet. A meseszoba szőnyege a kicsiket vonzza. A praktikus, jól áttekinthetően elrendezett könyvanyag szinte állandó mozgásban van. Az esztétikai körülmények jó hatással vannak a személyiségfejlődésre, a kultúra, a könyvek megszerettetésére. Ezek is motiválják többek kö-

zött a roma gyerekeket, hogy szabadidejük jelentős részét itt töltsék el. (A 160 iskolás korúból több, mint 100 a beiratkozottak száma.) A középiskolások, főiskolások és egyetemisták nemcsak tanulmányaikhoz, hanem kutatómunkájukhoz, pályázatok, szakdolgozatok, diplomamunkák készítéséhez is megfelelő anyagot találnak. Legutóbb például egy helyi tanítóképzős lányhallgató a kastély és a könyvtár történetéből írta meg szakdolgozatát. Keresett téma a Somló és a somlói bor története, a helytörténet, neves személyiségek – közöttük az itt és a környéken élt költők, írók, politikusok – életútjának dokumentumai, forrásanyagai. (E táj szülötte például Nagy László, akinek a mellszobra a könyvtár kölcsönző-résztében található, Ágh István, Antall József egykori miniszterelnök, számos egykori miniszter, a film- és színházművészet több jeles személyisége, képzőművészek stb.)

A könyvtár szolgáltatásainak változatosságában szerepelnek versenyek, vetélkedők, kirándulások, s a diákok részt vehetnek író-olvasó találkozók, kamarahangversenyeken, kiállításokon. Több tudományos és szakmai rendezvény is lehetőséget ad az ismeretszerzésre. Májusban például a Gárdonyi Géza-évfordulón tartott megyei neveléstörténeti felolvasó ülésen – amelyen helyi neveléstörténeti anyagok is elhangzottak –, részt vettek középiskolás tanulók is. Ezzel a könyvtár nemcsak a jelennek, hanem a jövőnek is neveli a városhű, a helytörténet iránt érdeklődő polgárokat. Ugyanis amit az általános iskola az iskolatörténeti anyag gyűjtésével elkezdett, Kovács Emil tervei szerint (aki mellesleg a város alpolgármestere is), formálódik-alakul egy várostörténeti múzeum, amelyhez már megjelentették a felhívást, s szakember segíti ezt a munkát. A köztérek képzőművészeti alkotásokkal történő ékesítése ugyancsak a várossá formálódás egyik eszköze.

Egy nagy történelmi múltú kisváros és szakmai ranggal rendelkező könyvtár nem élhet, működhet helyi kiadványok nélkül. Az önkormányzat nagy segítséget adott a helyi pedagógusok, a diákok és minden lokálpatrióta számára azzal, hogy 1996-ban megjelentette Veress D. Csaba történész Devecester évszázadai című 486 oldalas monográfiáját. A Tájak-Korok-Múzeumok sorozatban a várról, a benne működő könyvtárról jelent meg füzet. Reprint kiadásban régebbi, már alig fellelhető köteteket adnak ki. Így jelent meg a Somlóról, a vásárhelyi apácakolostorról és Gárdonyi Gézaról egy-egy mű. Ezek a Nemzeti alaptanterv szerint készülő helyi tananyaghoz adnak kitűnő segítséget. Az új könyvbeszerzéseknél is figyelembe veszik a megváltozott oktatási követelményeket, s a könyvtár és az iskola igyekeznek olyan hátteret teremteni, amellyel tanár és diák egyaránt a lehető legnagyobb támogatást kapja a könyvtári szolgáltatások során.

*

Minden tevékenységet az eredmény hitelesít. Egy általános iskolában a könyvkultúra milyenségén túl ennek méreje mi más lehetne, mint a végzett nyolcadikosokból hányan tanulnak tovább. Nos, a továbbtanulás 100%-os.

S aki Devecester felé jár, tegyen egy kis kitérőt: látogassa meg a város középpontjában lévő várban a Kastélykönyvtárat. A történelmi hangulat mellett az intellektuális élmény is megdobogtatja a látogató szívét. Mert ez is Magyarország, 1998-ban.

Tantervek, tankönyvek

EMMER GÁBORNÉ

Mint mindenütt az országban, a Veszprém Megyei Pedagógiai Intézetben is a tantervválasztás, -adaptálás jegyében telt az elmúlt félév.

A nevelők többsége az iskola pedagógiai céljaival koherens, az óratervekhez illeszkedő óraszámú tantervet keresett. Legalább ilyen fontos szempont volt a tantervhez kapcsolódó tankönyvek megismerése is. Sokan az eddig használt tankönyvekhez kerestek illeszkedő tantervet, vagy úgy választottak az adaptálható tantervkínálatból, hogy megnézték annak tankönyvi vonatkozását.

Talán nem felesleges, ha a tankönyvrendelés időszakában áttekintjük adaptált vagy adaptálandó tanterveinket e vonatkozásban.

Először a teljes iskolai tantervekről:

1. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola kutatócsoportjának teljes tanterve (OK196JGYTFTEL)

A különböző évfolyamokon használt tankönyvekkel kapcsolatban az alapvető igényük, hogy összhangban legyen a tantervi rendszer kívánalmaival. Természetesen ezt a tantervek készítői által írt tankönyvek biztosítják, melyeket a szegedi Mozaik Oktatási Stúdió, valamint a Nemzeti Tankönyvkiadó ad ki.

A fentiekén kívül az egyes tantárgyakhoz felhasználnak más kiadványokat is.

Magyar Irodalom:	Matúra klasszikusok Holnap Kiadó stíluskorszak – antológiák
Magyar nyelv:	Nyelv–szöveg–játék című tankönyvsorozat Szövegtani Kaleidoszkóp kötetei

Matematika:
Ember és természet:

dr. Bonifert Domonkos tankönyvei
Jámbor Gyuláné – biológia
Vízvári Albertné – földrajz
dr. Halász Tibor fizika tankönyvei

Kémia 7., 8., 9., 10. (Mozaik Kiadó)
Biológiai Album I–II.

Első atlaszom (Cartográfia Kiadó)
Földrajzi atlasz (Cartográfia Kiadó)

Rajz:
Német:

Nemzeti Tankönyvkiadó tankönyvei
Kommunikatív nyelvoktatási programok tankönyvei (pl. Deutschmobil 1., 2., 3.)

Történelem:
Ének–zene:

Új tankönyvek készülnek
Nemzeti Tankönyvkiadó (Mozaik Stúdió kiadványai)

Számítástechnika: Illeszkedő szakirodalmi ajánlás
Életvitel és gyakorlati ismeretek:

- Technika
- Háztartástan
- Pályaorientáció: az Apáczai Kiadó tankönyvei használhatók eredményesen.

2. A Nemzeti Tankönyvkiadó tantervcsaládja (OK196NTKTEL)

A dokumentum minden műveltségterületnél javaslatot tesz a felhasználható taneszközökre is, melyek jelentős része a kiadó már meglévő, vagy kifejlesztés alatt álló terméke. Pl.:

Matematika: Alaptankönyve a *C. Neményi Eszter-féle* tankönyvcsalád,
7., 8. osztályban a *Hajnal-féle* tankönyvek

Természetismeret:	1–6. osztály – saját kiadványok
Fizika:	<i>Zátonyi-féle</i> tankönyvek
Kémia:	<i>Z. Orbán Erzsébet</i> a tanterv készítője
Biológia:	<i>Franyó István</i> a tanterv készítője
Földrajz:	Nemzeti Tankönyvkiadó dokumentumai
Ének:	<i>Kodály-Ádám</i> énekes könyvek

A Nemzeti Tankönyvkiadó számos tankönyv, tanári és tanulói segédanyag megjelentetését tervezi a Nemzeti Alaptantervben meghatározott tananyag fel-

dolgozásához és a hozzá kapcsolódó követelmények teljesítéséhez. A tantervek a feltételek között évfolyamonként felsorolják ezeket a kiadványokat is.

3. Nyíregyházi tantervesalád (OKI96SZBTEL)

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Pedagógiai Intézete gondozásában készült.

- Matematika:** Hajdú-Czeplédy által szerkesztett tankönyvek
- Társadalmi ismeretek:** Az Apáczai Kiadó 3. és 4. osztályos Olvasókönyvét ajánlja elsősorban, de közöl egy jól használható irodalomjegyzéket is a tanterv
- Emberismeret:** Kamarás István: Íme, az ember
- Fizika:** Halász Tibor-féle
Hűbér Magdolna-féle kiadványok (Konsept Kiadó)
- Kémia:** Maróthy Miklósné tankönyve (Konsept Kiadó)
Kisfaludi Andrea tankönyve (Calibra Kiadó)
- Földrajz:** Nemzeti Tankönyvkiadó átdolgozott könyvei
- Vizuális kultúra:** Szakirodalom-gyűjtemény tankönyv-igény nélkül
- Mozgóképkultúra és médiaismeret:** irodalmi ajánlás
- Tánc és dráma:** Gabnai Katalin: Drámatanítás
- Számítás-technika:** A megfelelő témánál tanulói segédlet felsorolása
- Könyvtár-használat:** Tanulói és tanári segédletek jegyzéke
- Pályaorientáció:** Pályaismertető, szoftverek

4. Szinva-tanterv (OKI96SZITEL)

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Pedagógiai és Közművelődési Intézet alkotócsoportjának 1–10. évfolyamra szóló tanterve. Szinte minden tantárgynál új tankönyvesalád kialakítását szorgalmazza a NAT-konformitás érdekében.

5. Apáczai Kiadó tantervesalád (OKI96APKTEL)

Minden átlagos adottságú iskolában alkalmazható. Az egyes műveltségi területek és műveltségi részterületek tantervei külön is megjelölik, hogy mely, már forgalomban levő tankönyv, taneszköz használható a cél eléréséhez, a követelmények teljesítéséhez. A tanterv alapján a kiadó új, elsősor-

ban felsőtagozatos tankönyvek megírására is vállalkozott. A tantervesalád nemcsak az Apáczai Kiadó tankönyveit használó iskolákban adaptálható.

6. Az Iskolafejlesztési Alapítvány tantervesaládja (OKI96IFATEL)

Az általános iskola 1–6. évfolyama számára készült. A szerzők a hagyományos rendszerben működő és alternatív iskolák számára egyaránt ajánlják, ugyanis sajátos célja a személyközpontú megközelítés, a gyermekek akutális fejlettségéhez való igazodás.

A tanterv a tantárgyak többségénél nem javasol konkrét tankönyveket, kivéve a matematikát, ahol a C. Neményi Eszter által összeállított tankönyveket preferálja.

7. A Calibra-Fifti tantervesalád (OKI96CAFTEL)

A tanterv az általános iskolák 1–4. évfolyama számára készült, valamennyi műveltségterületet felöleli. Konceptiója azonos súlyt ad a mindenki számára szükséges alpműveltséget és a helyi igények kielégítését szolgáló tananyag közvetítésének: a tanterv a tanítási idő felére kínál tananyagot.

A tanterv évek óta használt, igényes, szép kivitelű saját tankönyvesaláddal rendelkezik. Valamennyi taneszközcsomaghoz tanítói kézikönyv is tartozik. A program taneszközei a Calibra Kiadó gondozásában jelennek meg.

8. Újreál 6 osztályos gimnázium teljes iskolai tanterve (OKI96ÚJRTEL)

Az Újreál Gimnázium a 13–18 éves korosztály érettségig adó hat évfolyamos középiskolája. A program a kötelező egységes tantervében a NAT minimum-követelményeihez képest 30%-kal több ismeret elsajátítását kínálja. Ezekhez – kevés kivétellel – nem nevez meg konkrét tankönyveket, tan-eszközöket, hanem kiadókat:

Mozaik Oktatási Stúdió, Nemzeti Tankönyvkiadó, Oxford University Press, Longman Kiadó, Lexika Tankönyvkiadó, Pedellus Bt., Holnap Kiadó, Verlag für Deutsch, Corvina, Apáczai Kiadó, Műszaki Kiadó, PC-Start Stúdió.

Néhány konkrét alaptankönyvük:

Jobbágy Károlyné–Honti Mária: Magyar nyelv I–IV.

Oláh Zsuzsa: Biológia I–II.

Oroszlány Péter: Könyv a tanulásról (AKG Kiadó)

Dr. Mohácsy Károly-féle irodalom tankönyvek

9. A Budapesti Tanítóképző Főiskola és gyakorlóiskola tantervesaládja (OKI96BUDTEL)

A program az általános iskolák 1–6. évfolyama számára készült, szinte teljes mértékben a Nemzeti Tankönyvkiadó tankönyveit használja.

10. Vasi Osztatlan Elemi Iskolai tanterv (OKI96VAOTEL)

Ugyanezen kiadó taneszközeire épül a Vas Megyei Pedagógiai Intézet irányításával kifejlesztett óvodai program és elemi iskolai tanterv. Az óvodaiskolai szerkezetben működő óvodai, 1–3. évfolyamú osztatlan és a 4. évfolyami osztott elemi iskolai csoportok számára készült tanterv kiemelt célja a 3–10 éves gyerekek nevelésének egységes folyamatként való kezelése.

11. A Humanisztikus kooperatív tanulás (HKT) tantervét (OKI96HKTTEL)

az általános iskolák 1–6. évfolyama számára fejlesztették ki. A program sajátos szerkezete, projektszerű, komplex-folyamattervezést követő rendszere sajátos taneszközök használatát sugallják. Folyamatosan készülnek a tantervben ajánlott taneszközök, információhordozók, módszertani segédanyagok.

Több olyan tanterv szerepel a számítógépes adatházisban, amely nem jelöl meg speciális eszközigényt, inkább évfolyamonként, témánként javasolja valamely kiadó odaillő kiadványát.

Ilyen:

— A **Harmonikus természet** 1–10. évfolyamokat átfogó tantervesalád az Ember és természet műveltségi terület követelményei teljesítéséhez. (OKI96KUTETE)

— A **Kék bolygó és lakói** fantáziánévű tantervesalád, amely az Ember és természet műveltségi terület 7–10. évfolyamára előírt követelményeket teljesíti.

— Az OKI96HORTEL 7–10 kódszámú program több helyen javasolja a budapesti Móricz Zsigmond Gimnázium, valamint a Calibra Kiadó tankönyveit.

— Az **Ábrázolás és művészet** című 1–12. évfolyamokra készült önálló tantárgyi tanterv, melyet a Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete dolgozott ki. (OKI96MROVK 1–12)

— A **Tizenkét évfolyamos KOMP-iskola (TÉKI)** tanterve a tantárgyak tanításához legtöbb esetben a Calibra Kiadónál megjelent tankönyvsorozatokkal és egyéb taneszközökkel javasolja. (OKI96KMP 1–10)

A másik csoportba azok a tantervek tartoznak, amelyek konkrét taneszközesaládra épülnek.

Ilyen:

— Az **ELTE és a Korona Kiadó** tanterve. (OKI96KORMA 5–12)

— A *Cserhalmi Zsuzsa, Tarján Tamás, Stein Gábor, Gintli Tibor, Kulcsár Szabó Zoltán, Kelemen Péter* által írt és a Korona Kiadó által kiadott tankönyvekre épül.

— A **Mohácsy-féle irodalom tantervek**, melyek *dr. Mohácsy Károly* tankönyveire épülnek. E könyvek a Korona Nova Kiadó gondozásában kerülnek kiadásra.

KN 0700 *dr. Mohácsy Károly–Abaffy Lászlóné:*
Irodalom 7. évf.

KN 0800 *dr. Mohácsy Károly–Abaffy Lászlóné:*
Irodalom 8. évf.

KN 0010 *dr. Mohácsy Károly:*
Irodalom I.

KN 0011 *dr. Mohácsy Károly:*
Irodalom
szöveggyűjtemény I.

KN 0020 *dr. Mohácsy Károly:*
Irodalom II.

KN 0021 *dr. Mohácsy Károly:*
Irodalom
szöveggyűjtemény II.

KN 0030 *dr. Mohácsy Károly:*
Irodalom III.

KN 0031 *dr. Mohácsy Károly:*
Irodalom
szöveggyűjtemény III.

KN 0032 *dr. Mohácsy Károly:*
Kiegészítő füzet
az Irodalom III.-hoz

KN 0040 *dr. Mohácsy Károly–dr. Vasy Géza:*
Irodalom IV.

KN 0041 *dr. Mohácsy Károly–dr. Vasy Géza:*
Irodalom
szöveggyűjt. IV.

KN 0042 *dr. Mohácsy Károly–dr. Vasy Géza:*
Kiegészítő füzet
az Irodalom IV.-hez

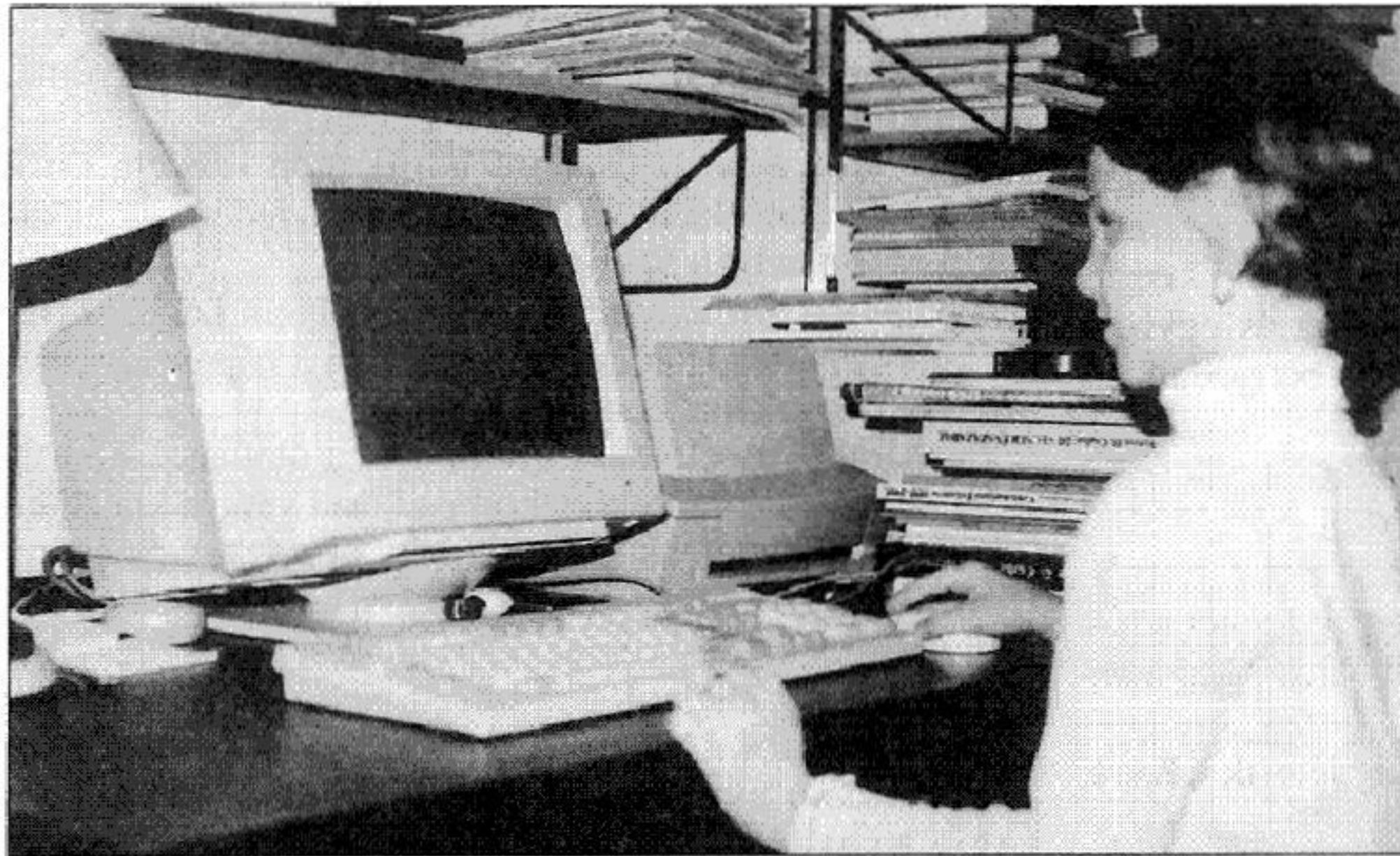
— a **KONSEPT-H Kiadó** fizika, földrajz, kémia és matematika tankönyvsorozatához készült tantervjavaslatokat füzetek formájában díjtalanul elküldi az érdeklődő iskoláknak.

— a **Tanulás és kommunikáció** című tanterv önálló, a Soros Alapítvány Roma Program keretében készült a nehezen tanuló és/vagy beilleszkedő, zömében cigány tanulókból álló osztályok számára. A tanterv valamennyi műveltségi területet érinti, de elsősorban a közös követelményekből a kommunikáció teljesítését hangsúlyozza. A program megvalósulásához *dr. Szakácsné Foki Katalin: A mi világunk I–IV.* szöveggyűjtemények és feladatlapok szükségesek.

Sokáig böngészhetnénk a tanterveket a taneszközök szempontjából és csak még több problémával, tisztázatlan kérdéssel találkozánk.

Összegezve: A tankönyvrendelés apropóján érdemes végiggondolni tanterveink taníthatóságát és felkészülni az egyénre, osztályra, iskolára, településre szabott, igazán helyi tantervekhez szükséges helyi taneszközök elkészítésére, beszerzésére.

Az utóbbi években egyre gyakrabban hangzottak el különböző informatikai szakértőktől olyan – számomra mindig rendkívül meghökkentő – nyilatkozatok, miszerint az írott-nyomtatott információhordozók, és egyáltalán az ún. Gutenberg-galaxis napja leáldozott; helyét átveszik a számítógépek és a különböző információs hálózatok. Az ilyen nyilatkozatok önmagukban véve is veszélyesek, bár könnyűszerrel cáfolhatóak. Elég, ha arra gondolunk, hogy az ország lakosságának egyre növekvő része még a napi megélhetést is nehezen teremti elő, úgy, hogy egyre többen lesznek, akik számítógépre, programokra, vagy különféle hálózatokba való belépésre nem tudnak költeni. Ezzel együtt természetesen felértékelődik a könyvtárak és az általuk kínált hagyományos információhordozók szerepe; az az idő ugyanis véleményem szerint még messze van, amikor a könyvtárak többségében a nem nyomtatott dokumentumok alkotják majd az állomány nagyobb részét. Az ok e téren is az anyagiakban keresendő.

Tehát mind magán-, mind könyvtári szempontból még sokáig a könyv marad domináns. A nagyobb veszélyt nem is a nyilatkozatok, hanem a mögöttük rejlő szemléletmód rejti. Ez ugyanis azt sugallja, hogy a könyvek már elavult eszközök, és a felületes hallgató (sajnos szép számmal akadnak), ebből azt a következtetést vonhatja le, hogy a könyv MINDEN TÉREN elavult, elhanyagolható tényező. Pedig az egészséges szellemi-lelki fejlődéshez egyelőre elengedhetetlenül szükséges a hagyományos, „nyomtatott világba” való rendszeres kirándulás.

A tv, a rádió, a számítógépes adat- és képrögzítés és általában a képi kultúra napjainkban úgyis egyre nagyobb szerepet tölt be, nagyobb, mint az kívánatos lenne. Gyermekünk körében valóságos ragályként terjed a mér-

téktelen videózás, tévézés, kiszorítva az olvasást életükből. Ez pedig halmozott hátrányt jelent: a készen kapott képi információ, az állandó, előre gyártott, dobozból akár mikor előhúzzható, mások által elképzelt és megjelenített történetek túlzó használata előbb-utóbb elsorvasztja a gyerekek fantáziáját, kiüresedett, önálló szellemi alkotásra képtelen felnőttek válnak belőlük. Az pedig, hogy egyre több gyerek kerül ki az iskolákból – némi túlzással – potenciális analfabétán, ez köztudott. Az ok: a gyakorlás hiánya, mert ezt a képi kultúra ugye nem kívánja meg. A későbbiekben jelentkező tanulási nehézségek egy része is ide vezethető vissza.

Az erőszakhullám, az érzelmi elsivárosodás kapcsolata a tv-vel pedig már régen terítéken lévő téma. Tehát vegyük el a modern technikára hivatkozva a gyerekektől az olvasást, a könyvek élvezetét, tegyük helyébe a gépi-képi kultúrát? Fantáziátlan, uniformizált embergépeket kapunk, akik remekül „működnek”, akiket lehet befolyásolni és irányítani különféle programokon keresztül, de önálló cselekvésre, alkotásra már képtelenek.

Az igazi veszélyt tehát a bevezetésben említett nyilatkozatok ilyen téren ezzel a szemlélettel okozzák, amivel felelősséget tüntet fel az olvasás félig alkotó, félig befogadó folyamatát a kizárólag befogadásra épülő képi információs szervezéssel.

Félreértés ne essék, nem akarom a modern technika kétségtelenül hasznos és szükséges vívmányait elvetni. Nem a fejlődés megfordításában, sem megakadályozásában nem látom a megoldást, hanem abban, hogy a fejlett technikával ne visszaéljünk, hanem éljünk vele – mértékkel! Ne kap-

jon kizárólagos jogot gyermekeink életében a tv és a videó, irányítsuk rá figyelmüket az olvasás hasznosságára és szépségére!

Mi, pedagógusok, könyvtárosok nagyon sokat tehetünk ez ügyben. Saját tapasztalataim mutatják, hogy a gyerekek egy-egy osztályfőnöki órán vagy könyvtári foglalkozás keretében szívesen elbeszélgetnek erről a témáról, főgékonyak a kívánatos szokások elsajátítására, lehet a helyes irányba befolyásolni őket. A mi feladatunk, hogy a veszélyekre, csapdákra, amik az egyoldalú tv-centrikussággal rájuk leselkednek, felhívjuk a figyelmüket, és hogy adjunk a kezükbe egy-egy jó könyvet! Ne mulasztuk el ezt megtenni!

A szerző, Dorosmai Imre (1918) jogot végzett a pécsi egyetemen. A II. világháború alatt hadifogolyként került a Kaukázus délnyugati részébe, majd Örményországba. Így a sors teljesítette álmát: a kényszerű „kirándulás” alatt megtanulhatta az örmény nyelvet és nyelvészetét, őstörténeti kutatást folytatott az elmúlt évtizedekben. Egyik méltatója, Csontos Péter írta róla 1995-ben: „... gyakran jutott eszébe Körösi Csoma Sándor is, akinek munkásságából tudta, hogy a szanszkrit nyelv 'hasonló' a magyarhoz, valamint több örmény szó is azonosnak látszik a magyarral. E felismerése nagy jelentőségű volt számára, bár nem hiszi, hogy a változatlanul uralkodó helyzetű 'finn-ugorista' nyelvészeknek egyetértésének vele...”

Dorosmai Imre, mint képzett armenológus e rövid tanulmányát *A magyarság útja Perzsiától Pannóniáig* című kötete alapján adja közre. (A kötet ismertetését ld. a 22. oldalon.)

(T.J.)

A magyarok származásáról és eredetéről írt Béla király jegyzője, Anonymus, valamint Kézai Simon is. Béla király jegyzője emlegeti az igen nagy Szkitiát, míg Kézai Simon (Kun László király udvari papja) megemlíti a hun népet is, azaz Hunort és Magort, akiktől a hunok és a magyarok származtak. Biborbanszületett Konstantin császár viszont tévesen türköknek írta a magyarokat és egyben szávártüaszfálünek nevezte őket. Ez nagy bonyodalmat okozott kutatóinknak.

Theopkylaktos Simokattes Világtörténetének egyik fejezetében a szapeir szót Szabirnak kellett értelmezni. A Kaukázus gerincétől északra élő szabirok egy részét 574/575-ben családostól áttelepítették délre, bizánci területekre. Az odatelepített szabirok, Matzaron város lakói nem voltak törökök.

Matzaron városa Szabirábád néven máig létezik a Kura és Arax folyók találkozásának közelében.

A Kaukázus hegyeitől délre a Kaspi-tenger határozta meg az ottani népek határát. A déli és a nyugati határ magába foglalta a Tigris és az Eufrátesz folyókat, valamint a mai Szíria, Libanon, Izrael, Jordánia területét is. Ezen a területen az agyagtáblák tanúsága szerint léteztek a hettita, a hurrita, asszír népen kívül más kisebb népek is. J. Van Dijk és Djakonov leningrádi tudós hurritológus, akik a sumir néppel is foglalkoztak, valamint Sir Leonard Woolley azt írja, hogy az asszír hagyományok szerint Mezopotámia őslakói a szabirok voltak. Ugyanezt állítja N. S. Kramer, de azt is megjegyzi, hogy a szabirok népe megelőzte a sumirokat is. Arthur Ungnad kizárólag csak a szabirokkal foglalkozott. Könyve címe: Szubartu.

Eduard Meyer a berlini kelet-ázsiai múzeum volt igazgatója Mezopotámia ősnépeiről írja: „Ez az ősnép nem volt semita, neviük sumirul Subar, Szubar, vagy Szubir.”

S. P. Tolszov egyik művében írta, hogy Elő-Ázsiának az őslakói a szabirok, hurriták és a sumérok voltak.

A Kaukázus a világ egyik olyan pontja, ahová sok felől vezetnek az ősi kultúrák, népek, nyelvek gyökerei. A hurri és az urartui nyelv rokonnyelv volt. A hurrik ezen a területen az i.e. III. évezred végén és a II. évezred elején jelennek meg északról és északkeletről az örmény félföld felől. A hurriták és az urartuiak területe szinte egybe esik. Valószínű, hogy a szubariak a hurrik előtt elődei voltak Észak-Mezopotámiában és az attól keletre, északra eső hegyekben.

A sumir források tudnak már az Uri III. dinasztia idejéből a hurrik városfejedelméről. A hurri népség i.e. 1800–1200 között zömmel Észak-Szíria területén és a Tigristől keletre lakik, de egyebütt is, szerteszt.

Az első örmény (proto-örmény) törzsek az i.e. 12. század első felében a hettita birodalom összeomlása után Kappadókiát és Kis-Örményország és a Murad-su folyó völgy nyugati részét megszállták. Ezután következik az i.e. 9. században az Urartu birodalom felemelkedése az Örmény-félföldön. Területük az Eufrátesz felső folyásánál a Van- és az Urmina-tó között a Felső-Zab folyónál, valamint Asszír szomszédságában volt.

A szubirok népe az ősnép, a hurrik előtt létezett. Erről tanúskodik több akkád szöveg. Az I. évezredben az akkádok Asszír helyett Szubartut említik.

A hurrik az Örmény-félföld egyes helyein i.e. 8. sz. táján kimutathatók. Herodotos megnevezi a népeket: saspeirek, alarodoi és matienoi népet.

Az alarodoi megfelel az urartuinak, a matienoi a hurriknak. A matienoi területe félkörben körül vette a kialakuló örmények területét, akik Kis-Örményországban és Nagy-Örményország területén laktak. Ekkor az urartuiak az Örmény-félföld keleti és északkeleti vidékét lakták.

Akkádul az államot Urartunak nevezték. Az urartui nyelv hasonlatos a hurrihoz. Az urartui főváros mai neve Tospa. Urartu nyugatra kiterjedt Erzerumtól nyugatra is (Altin tepe). Az urartui nyelv a Nyugati-félföldön már Urartu hatalmának idején (i.e. 8–7. sz.) csak mint hivatalos nyelv létezett. Az Örmény-félföld keleti részén túl is köznyelv volt, de az urartui és a hurrita nyelvet lassacskán kiszorította az örmény az i.e. I. évezred harmadik negyedében.

G. A. Melkiszvili nézete szerint az urartui feliratokban igazolható tulajdonnevek azonosak az urartuiakkal, azaz nyelvrokonságra gondolunk. Ez a terület az Arax folyó északi vidékére terjedt ki. De miként tudott, az urartuiak megértik a hurritákat. Az előtalált írás 400 hurri szót tartalmaz, az urartui nyelv nem egészen azonos a hurritával. A hadtörténeti szövegeket meg tudják érteni.

Djakonov megállapítása szerint valószínű, hogy a szubirok nem szemiták és ők voltak a hurriak elődei Észak-Mezopotámiában, valamint attól északra és keletre a hegyekben.

A szubir szavak hasonlítanak a hurrihoz. Pl. pitku=fic-kó...

A Hymes-féle eredeti 100 szavas jegyzék szumér-magyar vizsgálata alapján 55 szumír és 9 akkád szó maradt meg a mai magyar nyelvben.

A szabirok egy része a szumír korban lehúzódott a Folyamközbe. A másik, nagyobb részük a Kura-Arax vidékén, termékeny földeken, a Kaukázus völgyeiben is fejlesztette műveltségét. Az bizonyos, hogy a szumír szeke-
rek a Kaspi-tengertől északra, majd a Kárpát-medencében nagy számban kerültek elő. Djakonovnak észrevétele, hogy a hurri és az urartui nyelvek rokon nyelvek.

Feltehető azonban az is, hogy a Kaukázus kis népei között találja meg a tudomány a hurri, urartui nép maradványait. Kutatás ezirányban nem folyik.

Nagy a valószínűsége annak, hogy a magyar nyelv nem tartozik sem a finn nyelvekhez, sem a törökhöz. Kapcsolatok azonban léteztek és megállapítható, hogy a zürjén és a votják szavak közérthetőbbek, mint a tartósan a szabirokkal szomszédos vogul és osztják szóegyezések. A másik megállapítás, hogy magyar eredetű szavak vannak az ukrán és az orosz nyelvben is.

Szkita leleteink számosak, míg ó-szláv leletek alig vannak. Urartutól északra a Kaspi-tengerig hunok laknak, azaz Herodotosz szkítái.

I.e. 717-ben az asszírok Urartu ellen fordultak és győztek. Az urartui király, *I. Rusa* maroknyi csapatával öngyilkos lett. Így következett be, hogy egy időre Szubartu nyugati (szabir) területe az asszír uralom alá került. A szabir nép maradványai északra húzódtak a Kura-Arax alföldre, dombvidékre.

Háromszáz évvel később Herodotosz ezt a népet „észak barbárjainak” minősítette és szkítáknak nevezi őket. Azt a népet, amelynek lovassága van, fegyverzetük a kard, a nyíl, a fokos és a pányva.

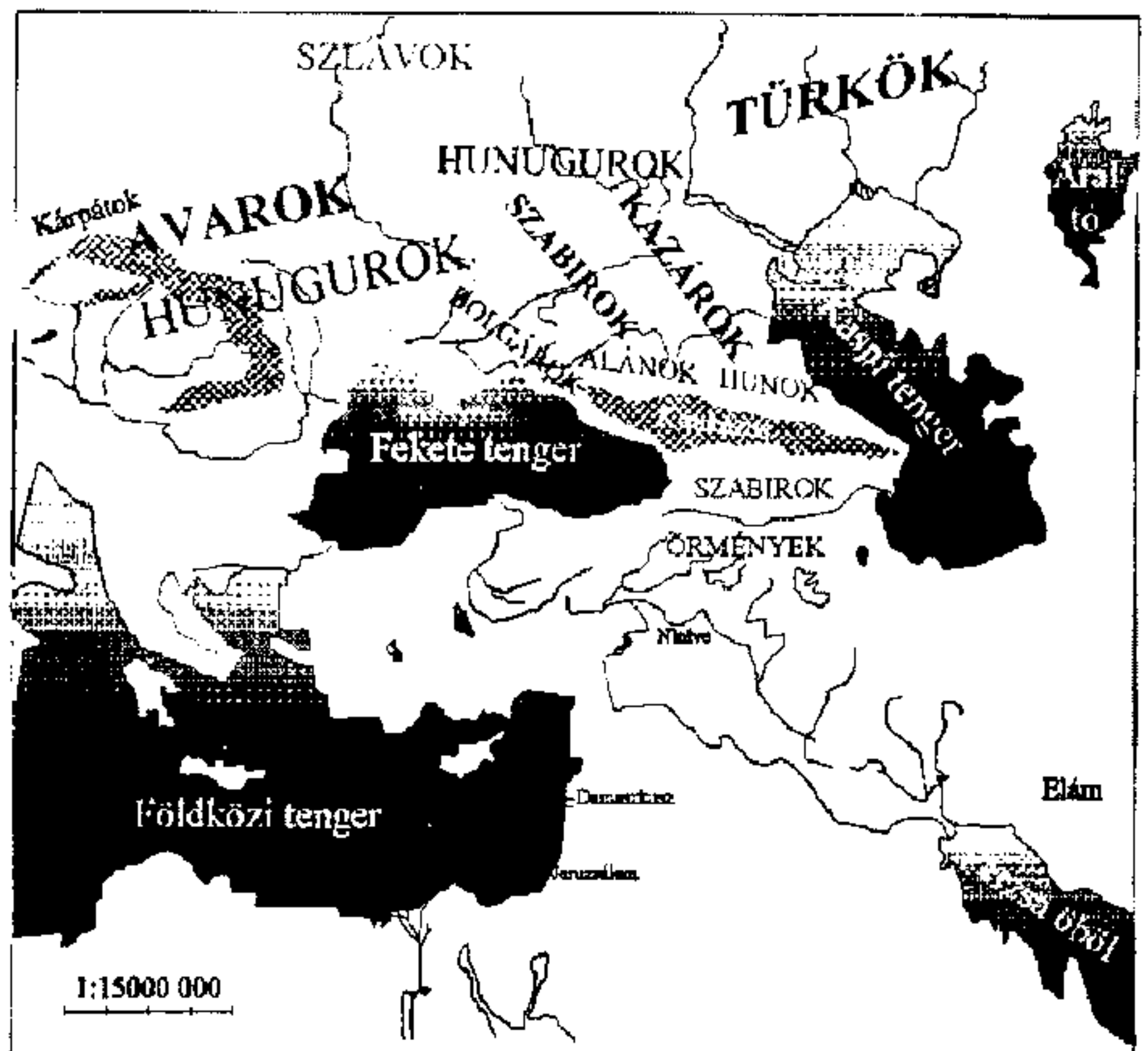
Bizonyosnak tűnik, hogy egy részük áthaladt a hegyeken északra. I.e. 677. körül az asszírok szövetséget kötnek *Bartatua* vezérrel, aki csapataival átkel a hegyeken és támogatja az asszírokat. Később a szkítáknak nevezett nép kb. 640 körül visszatért társaihoz. Ezzel veszi kezdetét a szkítáknak nevezett népcsoportok elszéledése. A nagy kurgánok tömege emlékeztet a szkíta népre. Igaz, ez csak a Don-Volga közötti részekre igaz. A többi északra szorul. Egy része szomszédjai lesznek a finn népeknek (vogul, osztják stb.), másik része keletre vonul Kína irányába.

Amiatt, hogy valami oknál fogva a szabirok népe északra vonult, szomszédai lettek a vogul, osztják és más kis népeknek.

Hogy eme népekkel kapcsolatban voltak a szabirok, annak bizonyossága több száz szó. A legdöntőbb, hogy a jerg (ének, dal) és a jergel (énekel) és (éneket mond) szó ebben az alakban csak az örményben található. A jerg ászel=éneket mond.

Magyar-örmény viszonylatban számítani kell azzal, hogy a szóeleji „j” elenyészik a magyarban: jerg-erg és erg-reg. Az örmény megfelelője a perzsa alapszó: árk, -rák, -rág.

Az az elmélet, miszerint a magyarság rokona a finnugor népeknek, nem fogadható el, mert *H. Pius* pápa (Aeneasz Sylvius Piccolomini) a XV. században egy veronai szerzetesre hivatkozva írta, hogy a Donon túl magyar szokásokat tartó pogány népet talált. Nyelvészeink azonban azt is megállapították, hogy a magyar nyelv több ezer éves szavai élnek máiglan. Némelyik jelentése módosult, változott.

Lsz. 630-670.

Sir Leonard Woolley angol tudós mondotta Budapesten (1930) egy kongresszuson: „Csodálkozom azon, hogy a magyarok még mindig ragaszkodnak finnugor rokonságukhoz, holott származásuk minden jele és bizonyítéka Mezopotámia felé mutat.” Rabindranath Tagore (India) írja: „Kétezer év előtt a magyarok ősei egy földön laktak az én őseimmel... tudom, hogy a magyarok ősei Árpád vezérletével jöttek ki Ázsiából, hogy Attila volt az önök őseinek, a hunoknak nagy fejedelme. Az én nemzetem mintegy 400 évig élt fehér-hun, tehát magyar uralom alatt és így kétségtelen, hogy közöttünk történelmi kapcsolat van.” A Sorbonne egyetemen az ottani tudósok azt vizsgálták, hogy melyik nép őrizte meg eredeti szavakat százalékban: az angol 4%, a latin 5%, a héber 5%, a török nyelvek 26% és a magyar nyelv 68%-ot.

A „könyvtár” szócikk a pedagógiai lexikonokban

A nevelés- és oktatáselmélet, valamint ennek gyakorlati aspektusa vonatkozásában is értékelhető fogalmak történeti alakulását számos jellemzőjük alapján vizsgálhatjuk. Kézenfekvő azonban, ha ehhez a pedagógiatudomány (és interdiszciplináinak) mindenkori állapotát tükröző szakmai lexikonok megfogalmazásait vesszük figyelembe. E vizsgálódásunkhoz – szerencsénkre –, több lexikon is segítséget adhat. Természetesen, ezek eltérő összefüggésben, esetenként más szóhasználattal, az aktuális időpontban érvényes tartalmi és formai jellemzőkkel szerepelnek szócikkékként.

A „könyv” szócikk önmagában is fontos fogalmat jelenít meg, s számos, ehhez kapcsolódó fogalommal együtt fordul elő, vagy pedig képzők járulnak hozzá. Jól nyomon követhető, hogy több könyvvel kapcsolatos fogalom már elavult, kikerült a pedagógia mindennapi szóhasználatából, ugyanakkor folyamatosan jelentősen bővült a könyvtár- és pedagógiatudomány fejlődésével.

Annak apropóján, hogy 1997-ben megjelent az új háromkötetes Pedagógiai Lexikon (hozzá társulva a Pedagógiai Ki Kicsoda?), szerkesztőségünk sorra veszi, a legjellemzőbb (elsősorban az iskolához kötődő) könyvvel, könyvtárral foglalkozó szócikkek tartalma hogyan változott az egyes kiadásokban, milyen új tartalommal telítődtek az egyes fogalmak, s a nevelési-oktatási gyakorlat, valamint a törvénykezések, az elmélet fejlődése mennyiben tette szükségessé, hogy az elavult tartalmak kikerüljenek belőlük. Úgy hisszük, ez a kommentár nélkül történő egymás mellé helyezésük lehetőséget ad a közvetlen adekvát összehasonlításra, s hozzájárulhat a ma szükségleteinek megfelelő szemlélet alakításához.

Elsőként a „könyvtár” szócikket választottuk ki a lexikonokból. E fogalomról a Magyar Értelmező Kéziszótár a következőket írja: „könyvtár *fn* 1. Nagyobb mennyiségű könyvnek rendszerezett (közhasználatra szánt) gyűjteménye. Ennek helyisége(i).” E fogalom még nem szerepel Az elemi népoktatás enciklopédiája (1912) című munkában. Első megfogalmazását az 1934-es lexikon tartalmazza.

Magyar Pedagógiai Lexikon (1934)

Könyvtárak. Az egyéni érdeket kielégítő magánkönyvtárakkal szemben azokat a K.-at, amelyek a közönség számára hozzáférhetők, közkönyvtáraknak nevezzük. Gyűjtőkörük természete szerint megkülönböztetünk muzeális, tudományos és közművelődési K.-at. A Nemzeti Múzeum Könyvtára mindent gyűjt, ami a nemzet nyelvén vagy területén, vagy pedig a nemzettel kapcsolatban idegen nyelven, idegen területen íratott vagy nyomtatott. A tudományos könyvtárak a tudományos kutatást szolgálják a hatáskörük céljának megfelelő keretben. Azokat a tudományos K.-at, amelyek gyűjtésükben egyetlen tudomány szak célját tartják szem előtt, szakkönyvtáraknak nevezzük. A közművelődési K. az általános műveltség színvonalának emelésére, az olvasási kedv fokozására törekszenek. Ebbe a típusba elsősorban a városi K. tartoznak, Magyarország legnagyobb közművelődési könyvtára a Fővárosi Könyvtár, amely azonban egyes

osztályaiban gazdagsága folytán elsőrendű tudományos könyvtár is. Közművelődési célokat követnek, de már inkább pedagógiai szempontok közé szorítva, az ifjúsági K. is. Ide tartoznak a népkönyvtárak (falusi könyvtárak, munkás-gimnáziumok, olvasóegyletek könyvtárai, valamint a népkönyvtárak egyik formája, a vándorkönyvtár). Fenntartójuk vagy az állam, vagy a község, vagy valamelyik művelődési egyesület. Magyarországon főleg állami fenntartás alatt állnak. Wlassics Gy. vk. miniszter kezdte meg a népkönyvtárak szervezését 1901. (L. Gulyás P.: A népkönyvtárak szervezése, fenntartása és kezelése, 1909, 1913²). A Múzeumok és Könyvtárak tanácsa címjegyzékük irányelveit megállapította, s a népkönyvtárak számára mintacímjegyzéket adott ki. A népkönyvtárak száma Magyarországon 1913 végéig 2026-ra rúgott s ezekhez hozzájárult még további 3815 ún. gazdasági könyvtár 477.708 kötettel. A háború alatt a népkönyvtárak anyaga erős veszteséget szenvedett, úgy hogy teljes reorganizációjuk vált szükségessé. Ezért gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1927. évben 1500 új népkönyvtárt létesített. Négy típusuk (nagy-, közép-, kis- és tanyai könyvtárak) anyagának jegyzéke ugyanakkor jelent meg. A megszállt területeken különösen fontos a magyar népkönyvtárügy kérdése; Erdélyben Sulyok I. irányítása mellett folyik megszervezésük. A háború óta a könyvtárügy iránt világszerte fokozott érdeklődés nyilvánult meg, a kormányok a K. támogatására központi elosztó szervezetet létesítettek (nálunk az Orsz. Könyvforgalmi és Bibliografiai Központot, Németországban a Deutsche Notgemeinschaftot) s új törvényekkel gondoskodtak a K. kötelezpéldányokkal való ellátásáról. A Népszövetség mellett működő Szellemi Együttműködés Nemzetközi Bizottsága pedig a könyvállományok nyilvántartásával, bibliografiai tudósító irodák felállításával, a kölcsönzés nemzetközi lebonyolításának szabályozásával, nemzetközi csererekcióval, könyvtárosi konferenciákkal, a mikrofotografia propagálásával s egységes bibliografiai rendszerek megállapításával akarja a könyvtárügyet a nemzetközi szellemi együttműködés tengelyévé tenni s erre vonatkozólag már több jelentős tervet dolgozott ki.

Repert. Birkás G.: a tanári k.ról (M. K. 1911). A tanári könyvtárak legújabb adatait l. Magy. Minerva VI. 1931–32.

Fitz.

Pedagógiai Lexikon (1977)

könyvtár, bibliotéka. A görög eredetű bibliotéka szó legrégibb jelentése szerint könyvek tartója, lerakata, tára, azaz gyűjteménye. Később már azt a területet v. épületet is jelentti, ahol a könyveket őrzik. Még újabban a könyvek, az olvasók és a könyvtárosok egymással szoros, kölcsönös kapcsolatban álló, társadalmi rendeltetésű együttesét tekintik lényegének. A – tehát mai fogalmaink szerint a könyveknek olvasásra, művelődésre, kutatásra, gyakorlati tájékozódásra stb. szánt és e célokra alkalmassá tett, szakszerűen rendezett gyűjteménye. A ~akat többféle elv szerint lehet felosztani,

csoportosítani. Funkciójuk alapján ma a *nemzeti könyvtár*, az *egyetemi és szakkönyvtárak*, a *közművelődési könyvtárak* és az *iskolai könyvtárak* hálózatai alkotják egy fejlett ország egységes alapelvek szerint felépített és irányított „i” rendszerét. A „aknak hatalmas, más intézmények által nem pótolható, felbecsülhetetlenül értékes tudományos szerepük és pedagógiai jelentőségük van. Beműk őrzik az emberi kultúra, megismerés és tudás összes készletét írásban (és szóban) a jelenkor hasznára és az eljövendő nemzedékek eligazítására. Nem véletlenül nevezik a ~akat az „emberiség emlékeztetőnek” v. az „örökkévalóság kincsesládájának”. A különböző ~típusoknak és hálózatoknak a tevékenységéből különösen kiemelkedik a közművelődési ~aknak a felnövekvő és felnőtt nemzedékek művelésében, nevelésében játszott nagy szerepe. Mo.-on a felszabadulás után az angol-amerikai-szovjet típusú közművelődési ~i (public library) rendszer épült ki, ellentétben a két világháború közötti és előtti *népkönyvtári* hagyományokkal. A modern közművelődési ~ önálló épületben helyezkedik el, otthonosan berendezett nyilvános helyiségek (olvasó-, kutató-, szakköri, klub, zene-stb. termek) egész sorával rendelkezik, állandóan frissített könyvanyagával, hosszú nyitvatartási idővel a társadalom minden osztályú, foglalkozású, korú tagját igyekszik rendszeres olvasóvá nevelni. A német típusú népkönyvtár sok helyen kisszerűen berendezett, szegényes, politikailag retrógrád irányban, tendenciózusan összeválogatott könyvanyaggal ellátott szoba volt. Ma nálunk a közművelődési ~ak tanácsi v. szakszervezeti kezelésben vannak. A tanácsi közművelődési ~i hálózat a következő tagolásban működik: megyei, járási, városi, községi ~ak, kisebb településeken fiók~ak, a könyvkölcsönzők és művelődési autóval szállított vándor~ak. Az egészen ritkán lakott területek, tanyavilág korszerű ~i ellátására – mint világszerte – nálunk is könyvtárkocsit, ismertebb nevén művelődési autót használnak, amely komplex népművelési feladatokat is ellát (*vándorkönyvtár*). A ~ tehát szerves része a társadalom életének, a „ügyek megszervezése, állapota egy ország fejlettségi és kulturális színvonalának egyik fokmérője. A ~ fejlődésének hosszú történeti íve az emberi művelődés történetének egyik legszebb fejezete. A „fejlődés elején a híres ókori ~ak (nínivei, alexandriai, pergamoni, római, bizánci stb.) állnak. A népvándorlás korának általános kulturális hanyatlása után a középkorban a kolostori, székesegyházi ~ak biztosítják a ~i kultúra folytonosságát. Ezek a ~ak kézzel másolt vallásos, történelmi stb. tárgyú könyvek – az ókoriakhoz képest rendkívül szűk és exkluzív – gyűjteményei. A 13–14. sz.-tól kezdve kerül sor az egy., majd a fejedelmi udvari ~ak alapítására. A humanizmus, a reneszánsz és különösen a reformáció újabb nagy lendületet eredményez a ~ak fejlődésében (az olasz humanisták ~ai, Mátyás Corvinája, Vaticana, városi és isk., új típusú egy. és magán~ak). A könyvnyomtatás felfedezése és széles körű elterjedése lehetővé teszi, hogy a reformáció korabeli ~i kultúra nagymértékben emelje a szélesebb tömegek műveltségi színvonalát. Közben a ~ külső képe is jelentősen megváltozik, az ókori csarnok- és a középkori pultrendszerű ~ak után kialakult a maihoz hasonló terem típusa. A felvilágosodás és a francia forradalom új fejezetet nyitott a ~ak történetében. Ekkor rakják le a modern polgári ~ügy alapjait (nemzeti ~ létesítése, a ~ak állami közintézménnyé nyilvánítása, az első osztályozási kísérletek stb.). A 19. sz.-ban lényegesen kiszélesülő ~i fejlődésben nagy sze-

repet játszik az angol chartista munkásmozgalom és az angol-amerikai közművelődési ~i, az ún. public library és a kontinentális, főleg német népkönyvtári mozgalom. Új fejlődményeket jelent a szakkönyvtár kialakulása, a modern ~i épület megteremtése, a ~i munka szakmai önállóodása, az egyetemes tízes osztályozási rendszer kidolgozása, a „tudomány kialakulása. A 20. sz.-ban újabb ~i forradalom zajlik le. Mo.-on a modern szocialista ~ügy és elmélet alapjait az egyetemes ~történetnek is egyik legnagyobb alakja, Szabó Ervin rakta le. Világszerte hatalmas, sokmillió gyűjteménnyel, korszerű épületekkel és belső ~ technikai berendezésekkel és tudományosan képzett könyvtárosokkal ellátott hatalmas ~i üzemek jönnek létre. A SZU és a szocialista országok a kulturális forradalom és művelődési demokrácia szükségleteinek megfelelően egységes elvek alapján megszervezik és kiépítik a különböző típusú ~ak sűrű hálózatát. Az együttműködés elve az egész világ ~i életében érvényesülni kezd (különböző nemzetközi ~i szervezetek, int.-ek, könyvtárközi kölcsönzés stb.). Az óriási mértékben felduzzadt könyv-, folyóirat- és dokumentumtermelés szétfeszíti a ~ak hagyományos keretét, párhuzamosan a ~akkal létrejön a tudományos tájékoztatás, dokumentáció, információ elektronikus számítógépeket is alkalmazó nemzeti és nemzetközi rendszere. E szédítő iramú fejlődés láttán egyes korunkbeli avantgard teoretikusok (Mac Luhan) már azt jósolják, hogy a könyv és a ~ elveszti hagyományos kulturális szerepét és funkcióját, és azt a tömegkommunikációs rendszerek, elsősorban a televízió veszi át. – *Irod.* Krupszkaja, Nagyvezsda Konsztantyinovna: Lenin a könyvtárakról (Bp., 1953); Szabó Ervin könyvtártudományi cikkei és tanulmányai (Bp., 1959); Sallai István-Sebestyén Géza: A könyvtáros kézikönyve (Bp., 1965).

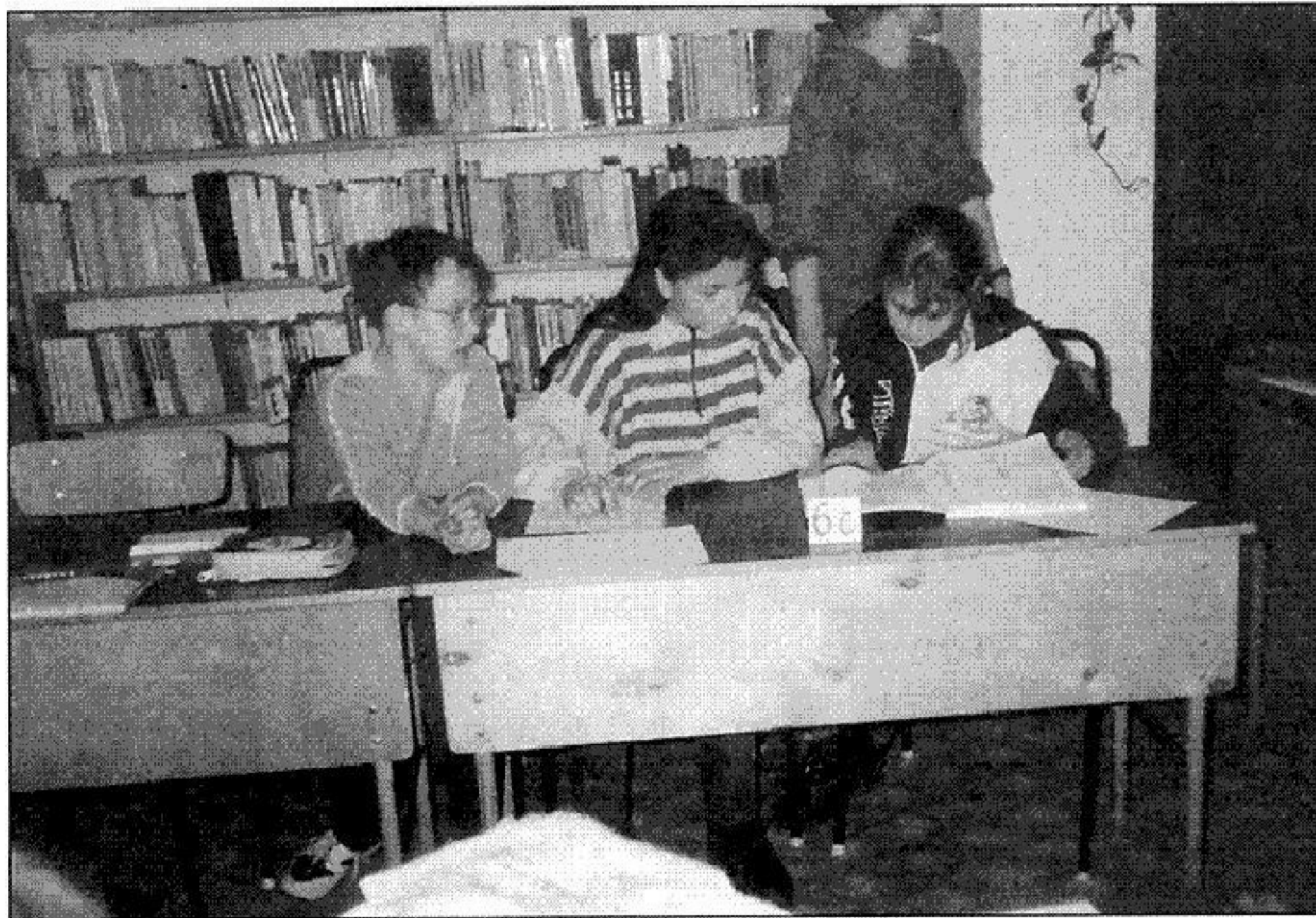
Pedagógiai Lexikon (1997)

könyvtár: könyvek és egyéb információhordozók, dokumentumok (időszaki kiadványok, térképek, zeneművek, mikrofilmek, audiovizuális, számítógéppel olvasható dokumentumok stb.) olvasásra, műv.-re, tud. kutatásra, gyakorlati tájékozódásra szánt és e célra meghatározott rendszerezési elvek szerint alkalmassá tett gyűjteménye, valamint az ennek befogadására alkalmas épület és berendezés. – *Funkciója szerint:* *nemzeti könyvtár*, → *szakkönyvtár*, → *felsőoktatási könyvtár*, → *közkönyvtárak* (közművelődési könyvtár) és → *iskolai könyvtár*. A feladatát „i” szolgáltatások (kölcsönzés, „közi kölcsönzés, olvasótermi helyben használat, ennek keretében: tájékoztatás, eligazítás, információkeresés, dokumentációs tevékenység, dokumentummásolat készítése stb.) útján látja el. – Az emberiség első, az európai ~i kultúra előzményeinek alapjait az ókori Kelet és a Földközi-tenger népei rakták le. A virágzó görög és római ~i kultúra után a középkor elején visszaesés mutatkozott. A kolostorokban, székesegyházakban, káptalani isk.-kban található kisebb gyűjtemények jelentették a ~i kultúra folytonosságát és biztosították a klasszikus irodalom megőrzését. A XIII–XV. sz.-ban az első egy.-eken (Párizs, Oxford stb.), az uralkodók, egyházi és világi főurak udvarában (Vatikán, Mediciek, Mátyás stb.) fejlődtek ki jelentős ~ak. A könyvnyomtatás felfedezése, a reformáció, az írás-olvasástudás elterjedése, majd az ellenreformáció újabb lendületet adott a ~ak fejlő-

(Folytatás a 19. oldalon)

Bemutatkozik az ajkai Vörösmarty Mihály Általános Iskola és Gimnázium könyvtára

Iskolánk 1975 szeptemberében nyitotta meg kapuit a diákok előtt. Az intézmény háromszintes épületének nem a legforgalmasabb, de mindenki számára könnyen megközelíthető szárnyában található a kb. negyven négyzetméter alapterületű könyvtár, amely nem a fenntartó iskola szerves része, hanem a Nagy László Városi Könyvtár letéti könyvtára. Feladata az intézményben folyó oktató-nevelő és tanulmányi munka segítése, a tanulók olvasásra és könyvhasználatra nevelése.

Célunk, hogy az iskolából kikerülő gyerekek tudjanak önállóan, kreatívan dolgozni, egy munkafolyamatot meg tudjanak saját maguk számára tervezni, azt végig vezetni, és a megszerzett tudást tovább tudják adni. Olyan készenléti tudásra van szükség, amit aztán életük során eszközként tudnak használni. Ezeknek az elvárásoknak megfelelően lehet a könyvtár a szellemi munka eszköztára, a korszerű oktatás alapja, az iskola szolgáltató központja és az önálló munka műhelye is egyben.

A könyvtár tevékenységét az iskola feladatköre határozza meg. Ebből következően közreműködik az általános művelődési igények fejlesztésében, a szabadidő hasznos eltöltésének megszervezésében, valamint a szakmai igények kielégítésében.

A tájékozódás, az önképzés illetve továbbképzés nem szűkülhet a könyvek-

ben rögzített ismeretanyag használatára. Ezért is tartjuk fontosnak a gyors tájékozódás és ismeretszerzés eszközeinek, a folyóiratoknak a gyűjtését. A gyűjtőkör kialakításakor tanári és tanulói igényeket egyaránt figyelembe veszünk.

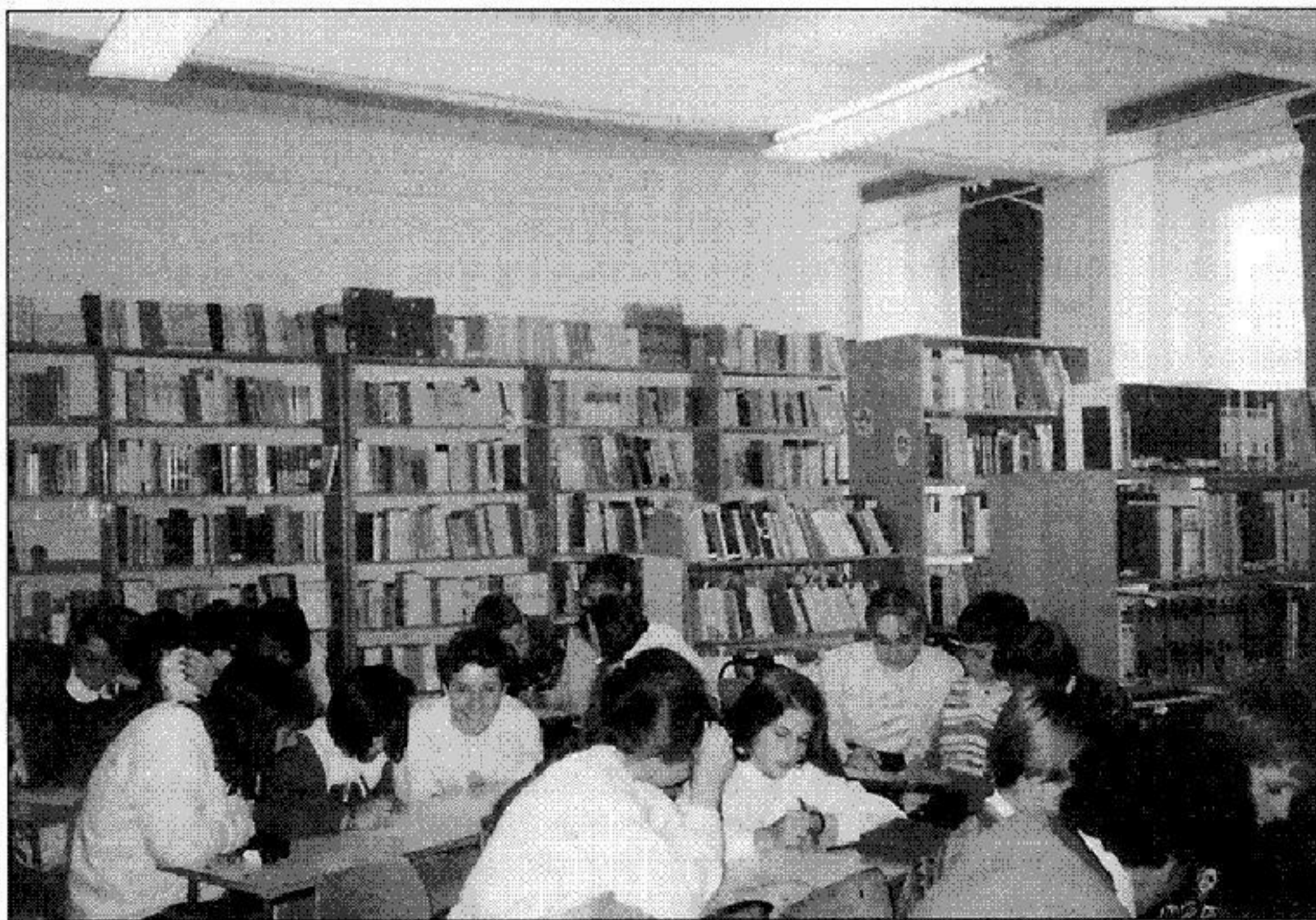
Az állomány nem kölesönözhető egységét képezik a hanglemezek, a hangkazetták és a készségfejlesztő logikai-ügyességi játékok.

A könyvtár gyarapítása egyrészt központi beszerzés alapján történik (Nagy László Városi Könyvtár), másrészt maga

az iskola végzi. Mindkét esetben ezt gondos előkészítés, a szaktanárokkal való egyeztetés, az új könyvek megismerése, esetenként más iskolai könyvtárosokkal történő konzultáció előzi meg. Állományunk szükség esetén gyorsan kiegészíthető a városi könyvtár gyűjteményéből, illetve a városban működő más iskolai könyvtárak anyagából.

Az állomány mennyiségi és minőségi összetételét elsősorban a tanórai és a tanórán kívüli nevelő-oktató munka igényei szabják meg. Elsősorban a szaktárgyi irodalom beszerzését tartjuk fontosnak, valamint a tanítás-tanulás eredményességét befolyásoló művek meglétét. Gyűjtjük továbbá az iskola névadójára, Vörösmarty Mihályra vonatkozó irodalmat is.

A hardver- és szoftverállomány fejlesztésére könyvtárunk 1997-ben 375 ezer forint értékben nyert támogatást a Soros Alapítványtól. A Pentium 133-as

számítógépet és a Szirén könyvtári programot november végén vehettük át.

Iskolánk a Soros Alapítvány által támogatott Öncejllesztő Iskolák egyike, valamint a Nemzeti Tankönyvkiadó referenciaiskolája. Ez az intézményre nézve bizonyos kötelezettségekkel (tankönyvbemutatók, regionális és országos rendezvények szervezése stb.), a könyvtárra nézve pedig vitathatatlan előnyökkel járó kapcsolatot, hiszen a kiadó által megküldött kötelezpéldányoknak köszönhetően állományunk friss és nélkülözhetetlen dokumentumokkal ellátott.

A NAT a tanulási képességek fejlesztésének, az alapműveltség megszerzésének alapjait a különböző kulturális technikák ismeretét és használatát írja elő. Ide tartozik a vizuális és a zene közvetítette érzelmi, erkölcsi, ismereti információszerzés és végül, de nem utolsósorban a könyvtárhasználat. Az iskolának, a tanárnak, a könyvtárosnak a feladata, hogy minél többféle műfajú könyvet ismertessen meg diákjaival, használatukat gyakoroltassa és ültesse el bennük a házi könyvtár igényét. Ezt a célt szolgálják a délelőtti könyvtári órák, illetve délután a napközis csoportok számára szervezett foglalkozások. Az iskolai könyvtári órák keretében elsősorban az 1-8. évfolyamon tanuló diákok sajátítják el az eligazodni tudást a könyvekben és a könyv-

tárban, míg a felsőbb évfolyamok (9., 10., 11. évf.) a városi könyvtárral, a megyei könyvtárral és levéltárral, valamint az Országos Széchényi Könyvtárral ismerkednek.

Az iskolakönyvtárosi teendőket jelenleg két, a tanári munkában is részt vevő könyvtáros látja el. Szerencsés megoldás ez, hiszen bent kell lenni az oktatásban ahhoz, hogy a tanítást-tanulást segítő könyveket, folyóiratokat ajánlani tudjuk.

A hét valamennyi tanítási napján nyitva tartunk, az igazi esücsidőszak 13.00–14.30 óra között regisztrálható. Ilyenkor ötven-hatvan diák is megfordul a közel 13.00 kötetes könyvtárban. Nagy forgalmát a jól felszereltségén, a családias, barátságos légkörén túl a tanulók rendelkezésére álló és igen nagy népszerűségnek örvendő Commodore 64 típusú számítógépnek és a kellemes kikapcsolódást nyújtó társasjátékoknak is köszönhető. Ilyen körülmények között természetesen a kölesönzés is zajosabb a megszokottnál.

Mit mondhatunk erre? Még sok gyerekzsivajtól hangos nyitva tartást kívánunk magunknak. Legyen a könyvtárunk az iskolának az a nélkülözhetetlen része, mely lehetőséget biztosít az elmélyült kutatásra, az egyszerű böngészésre, illetve egy nehéz délelőtt utáni jóleső, önfeledt játéokra.

Riederné Fenyvesi Bernadett

A „könyvtár” szócikk a pedagógiai lexikonokban

(Folytatás a 17. oldalról)

désének. A XVII–XVIII. sz.-i főúri, főpapi barokk kastélyok, paloták elmaradhatatlan tartozéka lett az ún. terem, amely gazdag gyűjteményeket tudott befogadni (Pécs, Eger, Keszthely, Pécel stb.). Új korszakot nyitott meg a -ügy történetében a felvilágosodás, a francia forradalom Európa-szerte jelentős magángyűjtemények mentek át nemzeti tulajdonba és váltak nyilvános -rá (pl. Bibliothèque Nationale 1789, Országos Széchényi Könyvtár 1804 stb.). Egyfelől a polgárosodás erősödésével, a tankötelezettség bevezetésével, másfelől a tud.-ok fejlődésével, továbbá a nagyipari könyvtermelés kialakulásával tovább szélesedett a -i ellátást igénylő társ.-i rétegek köre. A köz-ak (public library, városi, olvasóköri, egyleti -) mellett a XIX. század második felétől tömegesen jöttek létre a nép-ak, majd a parasztok és munkások önszervezésű -ai. Nagy lendületet vett az iskolai -ak fejlődése, és az áll. gyűjtőkörű egy.-i, ill. tud. -ak (Technológiai Ipari Minisztérium 1883, Orsz. Pedagógiai Könyvtár 1896 stb.) Mo.-on a mai országos szak-ak elődei. – 1945 után megindult a különböző típusú -ak – törv.-es alapokon nyugvó – hálózatba és rendszerbe szervezése. M.-on és a többi szoc. országban a II. vh. után kiterjedt közművelődési -i rendszer épült ki, tanási és szaksz.-i kezelésben. Mo.-on az 1990-es években megkezdődött az elavult könyvtári technika felzárkóztatása a legkorszerűbb nyugati színvonalra világbanki hitelek (FEFA) stb. segítségével. A -ak tradicionális alapfeladatát kezdetektől napjainkig az információk, információhordozók gyűjtése, feltárása, tárolása és a felhasználóhoz való eljuttatása jelenti. Az információ mennyiség gyarapodásának, a felhasználói igények és az információ-rögzítő, -közvetítő technikák gyorsütemű változásainak kö-

vetkeztében fejlődött ki napjaink korszerű -i modellje, technológiája és szolgáltatási köre, valamint fokozatosan kialakult a -ak elektronikus összeköttetésen alapuló országos és nemzetközi rendszere. Hazai országos és szak-aink már évtizedek óta dokumentációs közp.-ként is működnek; saját gyűjteményüket és feltáró apparátusukat messze meghaladó használói szükségleteket elégítenek ki egy-egy szakterület információinak egyre átfogóbb számbavételével. Például a jogi és a polit.-i tartalmú dokumentumok, információk feldolgozásával az Országgyűlési - épít adatbázisokat, a ped.-i terület hazai és külföldi forrásait pedig az → Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum dolgozza fel a Magyar Pedagógiai Irodalom (MPI) és a Külföldi Pedagógiai Információ (KPI) c. kiadványaiban, ill. lehetővé teszi használói részére a jelentősebb külföldi ped.-i adatbázisok (→ ERIC, OCLC Education Library stb.) lekérdezését. A számítógép könyvtári elterjedésével egyre ált.-abbá válik az elektronikus információhordozók térhódítása, használata, a számítógépes -i hálózatok kialakulása pedig erőteljesen megnöveli az egy-egy -ban elérhető információforrások körét. Ez nemcsak a dokumentumokra vonatkozó adatok szolgáltatását jelenti, hanem egyre gyakrabban az eredeti, teljes dokumentumokhoz való hozzáférést is lehetővé teszi elektronikus formában. Elsősorban a felsőokt.-i -ban, de más típusokban is jelenleg a lokális számítógépes rendszerek kiépítése, az állományok hagyományos nyilvántartásának számítógépre vitele a -ak elektronikus összeköttetésének megteremtése és bekapcsolásuk egy világméretű információs rendszerbe folyik. – Ir. Csapodi Cs.–Tóth A.–Vértesy M.: Magyar könyvtártörténet. Bp. 1987.

Dán Krisztina

A tanórán kívüli könyvtárhasználat

A NAT többször hivatkozott a szervezett és spontán ismeret- és tapasztalatszerzésre. A tanulók személyiségét kibontakoztató pedagógiai folyamat leírásánál a következő olvasható:

„A NAT tehát olyan iskolai pedagógiai munkát feltételez, amelyben a tanulók tudásának, képességeinek, egész személyiségének fejlődése, fejlesztése áll a középpontban, figyelembe véve, hogy az oktatás, a nevelés színtere nemcsak az iskola, hanem a társadalmi élet és tevékenység számos egyéb fóruma is.”

Mindezekhez a legegyszerűbb és a leggyakoribb szoktatási helynek az iskolán belüli lehetőségek egyike, az iskolai könyvtár bizonyul.

A könyv nem más, mint szórakoztató vagy tudást közvetítő, kiegészítő ismerethordozó termék. Az illusztrációkkal kiegészített soraival, gondolataival keresi fel a szerző mindenkori olvasóját. Tehát használni kell a könyveket bizalommal, bizalommal, elvárással. Ehhez nélkülözhetetlen, hogy a tanulók eligazodjanak, jól érezzék magukat, otthonosan mozogjanak az iskolai könyvtárakban.

Az iskolában a könyvtár az osztályterem mellett a tanulók egy speciális, humánközpontú munkahelye, melyet teljes egészében a tudomány, a különböző műveltségterületek hatnak át. Használata akkor igazi, amikor az individuális szükséglet kielégítése érdekében, de az önálló felfedezés céljából egyénileg vagy csoportosan, az ottlét ismeretét gyarapít, élményt és örömet szerez. Ezzel válik az ismeretszerzés színterévé, eszközévé, a tanulás, a munkavégzés, a pihenés és szórakozás környezetét tekintve igényt alakító miliőjévé. Furesán hangzik, de más megközelítésben egy múzeum, aminek speciális jellegzetessége a többivel szemben, hogy a kihelyezett könyvek nem olyan kiállítási tárgyak, amelyeket csak szemlélődésre bocsátanak közre, hanem ezzel ellentétben éppen az a cél, hogy azokat használják, szellemi igényüket, érdeklődésüket kielégítsék.

Ezért szükséges a rendszerben tárolt változatosságával megismertetni a tanulókat. Hasznukra válik, ha tudják, hogy a könyvtár állománya képes segíteni a tanulást, hiszen magában foglalja a tudományágak sokféleségét, mindegyik sokrétűségét, az élet mozgalmasságát és változatosságát. Emellett a könyvtár helyet, ötletet, segédanyagot nyújt a szabadidő pihenést, szórakozást biztosító kulturált eltöltéséhez. Ugyanakkor elvárás az is, hogy a tanulók megjelenésükkel, viselkedésükkel, a könyvtár, a könyv használatával ne valami rendkívüli, ünnepi, s ne kimondottan megszervezett, kötelező jellegű, eseti eseményt éljenek át, hanem az mélyről jövő igényüket fejezze ki, a természetesség, a megbecsülés, a tisztelet vezérelje. A könyvtárhasználat már maga egy permanens tevékenység-sor, melynek alkalmazása az élet minden területére kihat, s nincs korhatárhoz, témához, feladathoz kötve. Ezért lényeges a használatát kiterjeszteni az iskolai életük egyéb területére is. A könyvtár nyújtotta lehetőségeket teljességgel nem sorolhatjuk fel, mert azokat mindenkor az adekvát helyzet, igény, a résztvevők életkora, felkészültsége, érdeklődési köre befolyásolja, hozzá létre.

Néhány bevált eset a gyakorlatomból:

Tantárgyi koncentráció frontális keretben vagy csoportmunkában. A különböző tanórákon szerzett ismeretanyag hirtokában elindított „böngészés” eredménye mindenkor a felfedezés öröme váltja ki. Emellett kialakul a tanulóknál az a kép, mely bizonyítja, mennyi ismeretanyagot, olvasnivalót őriznek a könyvek, s gyűjtenek össze a könyvtárak. Javaslatot, segítséget kapnak, ösztönzi őket a bővebb ismeret összegyűjtésére.

Fogalmak, összefüggések keresése hasonló formában, sőt, egyéni megbízással is történhet. S ez lényeges eszköze a szemléletalakításnak.

Ezekhez kapcsolódik az is, amikor megbízást kapnak egy-egy referálásra. Már a 3. osztálytól kezdve felkészíthetők erre a feladatra. Esetenként látják-

koztatást, ajánlást tartanak az általuk előolvasott könyvről.

Szakkörök, beszélgetőkörök. Lényeges a motiváló és a gyakorlati hatása. Az osztályteremből kilépve eleve többet, érdekesebbet várnak a tanulók, fokozottan figyelnek, fegyelmezettebbekké, aktívabbakká válnak. Az elvontabb témákat azonnal igazolni tudják a megfelelő könyv kikeresésével, esetleg előre megjelölt rész felolvasásával. Nem nehéz a vállalt feladatuk elvégzésében az írásban, képen megörökített múlt folytatását látniuk.

Versenyek, megemlékezések, rendezvények. Amennyiben ezeken a könyvtárban vehetnek részt, már eleve ráhangolják, motiválja őket, s közelebb hozza a tartalmat, annak nagyobb hangsúlyt ad. Példaként említhetem a szaváló- és olvasóversenyt, a művészeti vetélkedőt, az író-olvasó találkozót, a kiállítások megnyitóját, az irodalmi értékű háhelőadást, Madarak-fák-napi megemlékezést.

Elérhető az is, hogy *egyéni jutalomként* hasson, ha olyan megbízást kapnak, amikor valamiért bemehetnek a könyvtárba. Így óráközi szünetben vagy tanítás előtt kiköleszönözni egy megadott kiadványt a szemléltetés gazdagításául.

Egyéni könyvtárlátogatások, melyek később beszélgetés témáját nyújtják a szóbeli kifejezéssel újból átélve és határozottabbá téve az élményt.

Minden tanórán kívüli foglalkozás a tantárgyi ismeretek gyarapítása és a viselkedéskultúra fejlesztése mellett erősen befolyásolja az általános műveltség alakulását. A tanulók számára kama-toztatható, és az erre vállalkozó pedagógus részére elismerést kiváltó az, amikor a kötelező pedagógiai teendőket az adekvát igényeknek megfelelően olyan témával, módszerrel, foglalkozási hellyel tudjuk kiegészíteni, amelyek a tanulók szellemi, lelki fejlődését elősegítik, egyéniségüket teljesebbé teszik.

Bontó Józsefné

Egy új tantárgy: Magánélettan

Bácskai Júlia:

Magánélettan.

Budapest: Pannontlett Kiadó, 1997.

■ „Ez a könyv többet kérdez, mint tanít. És azzal tanít, hogy kérdez.” – írja a szerző a kötet zárószavában.

A több kötetre tervezett sorozat első darabja tankönyv és izgalmas olvasmány is egyszerre, hiszen az élet elkerülhetetlen konfliktusainak megoldásához, a harmónia megteremtéséhez segíti hozzá olvasóját.

Négy nagy témakörre bontva dolgozza fel az önismeret pszichológiáját:

- I. Az **Ők és Én** című fejezet az „ősök”, nagyszülők, szülők értékeinek, céljainak végiggondolására buzdítja a fiatalokat. E témánál magától értetődően előkerülnek a „lázadás, az egyéni érdek, a felelősség, féltés, tekintély, példakép, alárendeltség” fogalmai. A szülők, gyerekek közötti érdekeltérések, konfliktusok bemutatása, tudatosítása játékok, történetek, beszélgetés, vita, egyéni gyakorlatok segítségével zajlik. Szinte minden témához kapcsolódik képzőművészeti, irodalmi vagy filmművészeti alkotásra való hivatkozás, melyek során jól megférnek a fiatalok kedvencei figurái *Snoopy*, *Garfield* alakja, *József Attila*, *Thomas Mann*, *Moldova György* szavaival, bibliai témájú idézetekkel.
- II. **Ti és Én** a címe a következő 10 témát összefoglaló fejezetnek, amelyben a kortárs kapcsolatok kerülnek a látóterbe. Az osztály, a csoport értékeinek vizsgálata mellett a lányok és a fiúk rivalizálása, a divat, az ápoltság, a beilleszkedés kérdése is terítékre kerül. Mindezek érzékeltesítésére gazdag filmajánlatot tesz a szerző. A Holt költők társasága. Állj ki mellettem, Ha A gamma-sugarak hatása a százszorszépekre, Eper és vér, Amadeus című filmekből vett részletek segítségével mutatja be a kortárs csoportok, a beilleszkedés problematikáját, a lázadó ifjúságot.
- III. A **Te és Én** cím alatti fejezet a barátságról, a szerelemről szól sok-sok kérdést feszegetve.
 Hogyan ismerkedjünk meg a kiválasztottal?
 Hogyan kell udvarolni?
 Létezik-e barátság fiú és lány közötti szerelem nélkül?
 Milyen a nőies lány?
 Milyen a férfias fiú?

Vállalják-e érzéseiket a mai fiúk/lányok?

A válaszok megfogalmazásakor kialakult beszélgetés, vita során valószínűleg előkerül a viselkedési gátlások, a tartózkodás, a kacérság, a romantika fogalma is, melyekről további bűvárkodást tesz lehetővé a tankönyv. Igen érdekes, szokatlan téma a szavak nélküli kommunikáció, a virág-, a zsebkendő-, a kesztyű- és a legyezőnyelv bemutatása.

- IV. A záróblokk az **Én és Én** címmel a személyiség titkait boncolgatja. A téma bevezetésére egy kérdőív szolgál mindenféle kérdéssel arról, hogy milyenek vagyunk, kik is vagyunk tulajdonképpen.

A Gyakorlatok sorát a nevekkel való játék nyitja, majd az egyéni értékrend listázása következik. Később, a gyermekkor, kamaszkor terheinek számbavétele után teljesítményszempontú önértékelési teszttel zárul.

A téma során következetesen vissza-visszatér a szerző az **Ők és Én**, a **Ti és Én**, a **Te és Én** fejezetekre, hiszen a magánélet egysége a viszonylatokból áll.

A könyv utolsó oldalán részletes felsorolásra kerülnek az idézett és ajánlott művek (könyvek, filmek), melyek segítik a Magánélettan tantárgy tanulását.

A Magánélettan pótolja a gyakran üres és erőltetett osztályfőnöki órákat, az etikai tantárgyakat, a rohanó családban elmaradt beszélgetéseket, és alkalmat nyújt az értékviselkedés következményeinek megvitatására.

A szerző szavaival:

„Ez az új tantárgy abban segít, hogy jobban megismerjük önmagunkat és emberi kapcsolatainkat.”

Emmer Gáborné

Európa számokban

■ Ahogy mondani szokás: a csapból is ... folyik. Napjaink (és még sokáig) egyik ilyen slágertémája az Európai Unióhoz való csatlakozásunk s ezzel összefüggésben sok-sok téma.

De mi az Európai Unió, mihez fogunk csatlakozni úgy általánosságban és főleg részletesen, gyanítom, a közvetlenül érintett néhány száz, ezer(?) szakemberen kívül kevesen tudják.

Ennek a hiányos ismeretnek a felszámolása céljából jelent meg a közelmúltban az **EURÓPA SZÁMOKBAN** című terjedelmes kötet.

„Az Európai Közösséget a kezdetektől fogva nyitott rendszernek tervezték”, olvashatjuk az előszóban, majd később, hogy en-

nek a kiadványnak a célja „... fokozottan pontos, független és tárgyilagos információval lássa el mindazokat, akik érdeklődnek Európa iránt...”

Úgy hiszem, ennek a feladatnak maximálisan megfelel a könyv. A tartalomjegyzéket áttekintve látható, hogy a társadalom teljes szerkezetét felöleli az a 18 fejezet ezeken belül a 74 alcím, melyek a könyvben találhatóak. Ezekhez járul a mutató, mely az *acélipartól* kezdve a *vízminőségig* sorolja fel a tárgyszavakat, melyekről információ olvasható. A könyv minden olyan területtel foglalkozik, melyet az Eurostat, az Európai Közösségek Statisztikai Hivatala gyűjt és szolgáltat. Azoknak, akik a szervezetről érdeklődnek, az első három fejezet nyújt ismereteket: az unió felépítése, intézményei, politikai finanszírozása (költségvetése) cím alatt.

Itt tudjuk meg, hogy milyen előzményei voltak a második világháború végén, kik kezdeményezték, hogy az első 6 tagból mikorra lett 12, és mikor lett az Európai Közösségből Európai Unió immár 15 taggal. A rövid tényszerű közlést színes térképpel teszik szemléletessé. A felépítés – bővítés – időrendjének közlése, az egyes szerződések részleteinek bemutatása engednek betekintést a szervezet belső életébe, s mindezeket az ülések fotói illusztrálják. Az 1993. november 1-jén megkötött Maastrichti Szerződés, mellyel létrehozták az Európai Uniót, többek közt így fogalmaz „... új mérföldkövet jelöl ki Európa népeinek...”

Részletes összeállítást közöl a könyv az unió intézményeiről, röviden leírja feladatukat, majd bővebben tárgyalja azok összetételét és színes térképen mutatja az egyes intézmények székhelyét.

A bizottsági tagok arcképe mellett megjelöli, ki miért felelős. Ezután a tanács összetételét ismerteti, s működéséről közöl információt s ugyanígy az Európai Parlentről. Nagyon szemléletes a döntéshozatalról közölt színes ábra. A működésről sokat elárul az 1995. évi költségvetés bemutatása számokkal és ábrával.

A további fejezetekben sorra veszik a társadalom egyes részterületeit kezdve a környezetről, a népesség mutatóin át az unió külkapcsolatának bemutatásáig. A recenzius bőven talál ismertetésre méltó adatokat, szövegeket, ezekből – szubjektíven – szeretnék kiemelni néhányat.

Megdöbbentő a Környezet című fejezetben olvasható megállapítás és adat: „A légszennyezésért elsősorban felelős anyagok... közül az első három... olyannyira növeli a víz és talaj savasságát, hogy egyes régiókban bizonyos növény- és állatfajokat a kihalás veszélye fenyeget.” Hasonló figyelmeztető szövegeket olvashatunk a víz-, a talajszennyezést illetően is. Hosszan ismerteti a könyv az uniónak a természet megőrzésére tett intézkedéseit a védett területek adatait és állatait is bemutatva. Szöveg, áb-

ra mutatja a népesség alakulását, várható fejlődését.

Nyolc oldalon foglalkozik az oktatás kérdéseivel, ábrán láthatjuk az angol, mint idegen nyelv fölényét a másik két nyelvvel, a franciával és némettel szemben.

A további fejezetek is érdekes olvasmányt nyújtanak és elgondolkodtatnak, ha összehasonlítjuk a közölt adatokat a hazai számokkal. A grafikonok, statisztikai táblázatok, térképek, illusztrációk és kommentárok általános képet adnak az integrációról, az unió jelenlegi életének fő vonásairól és a világban elfoglalt helyzetéről.

A kötet mindenkinek hasznos kézikönyv, de elsősorban oktatási segédeszköz, melyet a tanárok jól tudnak hasznosítani a közeljövőben bevezetendő NAT egyes műveltségterületeinek tanításakor. (Európa számokban. Luxemburg: Európai Közösségek Közzétételi Hivatala, 1997. – 425 p.)

Tóth Dezső

Kókay György: A könyvkereskedelem Magyarországon

Balassi Kiadó, 1997. – 154 p.

■ A könyvtörténeti kutatások már sok fontos múltbeli tényanyagot tártak fel, s éppen ezért meglepő, hogy ennek irodalma között kevés volt a könyvkereskedelemmel és könyvforgalmazással foglalkozó tanulmány. Kötetként pedig Kókay György műve az első az e témájú szakirodalomban. Számos terület vár még feldolgozásra, éppen ezért „... a további kutatások ösztönzése érdekében hasznos lehet talán így is az eddigi ismeretek összegezése, még ha ez nem is eredményezhet is egyelőre kézikönyv-szerű teljességet, hanem mindössze áttekintést a magyar művelődéstörténet egy kevésbé ismert szeletéről” – írja bevezetőjében a szerző.

Többek között hiányzik például a hazai nyomdász- és kiadástörténeti összefoglalás éppúgy, mint a cenzúra- és olvasóközönség-történet. Ez utóbbi különösen fontos lenne abból a szempontból, hogy a könyveknek az egyes társadalmi rétegekben és településtípusokon, korosztályokban milyen szerepük volt a műveltségelsajátításban, bizonyos műveltségterületek monopolizálásában, a szellemi mobilizációban, a társadalom műveltség szintje növekedésében.

A könyvek hazai történelmi útjának feltárása szorosan kapcsolódik más művelődéstudományokhoz, s e kutatások így azt jelentik, hogy más tudományterületek is hasznosíthatják ennek eredményeit.

A kötetet a könyvtárhasználat, magyar irodalom és történelem órákon egyaránt

hasznosíthatják tanáraink, s önképzésként is jelentős értékű mű.

Tartalmát illetően az európai könyvkereskedelem kibontakozását röviden tartalmazó rész után a Szent István-i időktől kezdve a hazai történelmi korok periodizációja szerint tekinti át a szerző a könyvkereskedelmet (illetve a korai időszak – a lényegnek jobban megfelelő terminológiával megnevezve – könyvforgalmazását). Az utóbbi másfél száz év részleteiben is gazdag feldolgozású: a kötet fontos ismereteket közöl az 1849 utáni könyvterjesztés új formáiról, a kiadási viszonyokról, a szerzői jogról, a honorárium-kérdésről, a nemzetközi kapcsolatokról, a két világháború közötti, majd az 1945-től máig tartó időszak összetett problémáiról, s emellett vitathatatlan könyvkiadási eredményeiről.

A kötetet Kitekintés és gazdag Bibliográfia zárja. Az előbbi végén írja a szerző: „A történelmi megpróbáltatásokban és viharokban oly gazdag, ezeresztendő magyarországi könyvkultúra, amely a visszaesések után is mindig képes volt megújulni, azt a reményt kelti bennünk, hogy a magyar könyvtörténetnek lesznek még fejezetei.”

Éhhez iskoláink az ezeréves oktatási, nevelési hagyományok folytatásával, s állandó modernizációjával teremthetnek biztos alapot.

(A kötet megjelenését a Magyar Könyv Alapítvány, valamint a Művelődési és Köznevelési Minisztérium könyvtári osztálya támogatta.)

EBM

Dorosmai Imre: A magyarság útja Perzsiától Pannóniáig.

Budapest:
Magyar Adorján Baráti Kör. – 119 p.

■ „Tudott, hogy a magyar nép őstörténete tisztázatlan maradt annak ellenére, hogy sok kutató megpróbálkozott ezzel, de szinte mindnyájan éltek feltételezésekkel: 'valószínűleg', 'elképezhető', 'feltehetően'. Ám ez a kifejezés is gyakori: 'mindezek magyarázatot igényelnek'... – írja a szerző a kötet „Előzetes az őstörténetünkről” című bevezető részében.

A szerző több évtizedes kutatómunkája eredményét összegezte e kötetben, amely jelentős mértékben eltér a hivatásos és 'hivatalos' történészek által képviselt őstörténetünktől. Természetesen, Dorosmai Imre e műve nem az egyedüli alternatív őstörténetfeldolgozás, ám forrásanyagaival, kutatásmódszertani felfogásával, és főképpen az általa elvégzett nyelvészeti, topográfiai stb. vizsgálatai olyannyira meggyőzőek, hogy egyik útját adhatják a jövőbeni újragondolásnak: honnan is származik a magyarság,

hány évezredre és milyen őshazáig vezethető vissza múltunk. Ebben a kutatásban nagy segítség volt számára örménynyelv-tudása, amely az összehasonlító nyelvészeti vizsgálatai révén az egyik jelentős kulcsot adta a kezébe, s megalapozott egy objektív, tudományos értékű eredettörténetet.

Iskolai oktatásunkban szakítani kell azal, hogy nemzetünk őstörténete tanításakor csak egy felfogást ismertetünk meg. Dorosmai Imre kötete ezért nemcsak a múltunk iránt érdeklődők számára lehet hasznos, hanem azoknak a történelemtanároknak, diákoknak is, akik a sok őstörténet-felfogás közül egy biztos alapokon nyugvó kutatási eredményt is meg akarnak ismerni. Természetesen, az elfogadás vagy elutasítás az olvasóra vár: ám a szerző annyi információval támasztotta alá származásunk helyét, vándorlástörténetünket, nyelvünk forrásait és változásait illető érveit, hogy aligha lehet kételkednünk meggyőző erejében.

A mű több fejezetcíme önmagában is kifejezője annak, hogy egy más, a hagyományosnak nevezett történetfeldolgozástól eltérő kutatási eredményről olvashatunk. Az első fejezet (A magyar nép eredete, iráni kapcsolatai), majd a problémafelvetésként, indoklasként szereplő második rész (Tények, bizonyosságok, nyelvemlékek, ellentmondások) után öt rész foglalkozik a magyarság útjával. Jelentős érveként szerepel Dorosmai felfogásának alátámasztásául az Összehasonlító Szójegyzék, amely önmagában is megér egy alaposabb tanulmányozást, mert meggyőző forrás a finnugor származáselmélettel szemben.

A kötetet rendkívül gazdag irodalomjegyzék, valamint a szerzőt bemutató írás zárja.

A szövegek közötti illusztrációk jelentős részét hazai kiadású művekben még nem közölték.

(A kötet megrendelhető az Adorján Kiadótól, 1111 Budapest, Kende u. 11. Ára 600 Ft.)

T. J.

A SZERKESZTŐSÉG KÉRÉSE:

Az ISKOLAKÖNYVTÁROS következő számaihoz szívesen fogadjuk kollégáink könyvtári témájú írásait. Lapzárta: minden páros hónap utolsó napján.

Javasolt témák:

- a könyvtárhasználat elmélete és gyakorlata,
- a NAT és az iskolai könyvtár kapcsolatrendszer,
- könyvtárfejlesztés,
- módszertani tapasztalatok,
- szolgáltatások.

Rejtett dimenziók a természetben

Új, háromdimenziós taneszköz

- A Csodák Palotájában már nagyon sok diák és pedagógus megcsodálhatta az állványos prizmát, mellyel a speciálisan készített sztereó képek térben, 3 dimenzióban láthatók.
- Az Élet és Tudomány már kétszer is közölt csodálatos sztereó képeket, melyek ezzel az állványos prizmával, vagy prizmapáros nézőléccel élvezhetők.
- A nagy érdeklődésre, a sokoldalú pedagógiai felhasználásra tekintettel elkészítettük az eszközökből és a képsorozatokból álló taneszközesaládot, amit először az 1997. évi Hungarodidact Vásáron mutattunk be.
- Célunk az volt, hogy olyan taneszközt adjunk az életelen és az élő természettel foglalkozó tanárok és diákok számára, mely a természetismeret, a biológia, a földrajz és a kémia tudományához ad gazdag, a hagyományos szemléltetésnél valóságosabb megjelenítést.
- Ennek az elvárásnak taneszközünk úgy tud megfelelni, hogy a természetet térhatású valóságában tárja elénk.
- Bár a háromdimenziós szemléltetés nagy hagyományokra tekint vissza, mégsem ismerünk a nemzetközi eredményeket is figyelembe véve a miénkhez hasonló, különleges eszközöket nem igénylő, ugyanakkor az oktatásban használható eszközt térhatású szemléltetésre.

Az eszköz használata

- A térképzésre törekvés a festészet korai szakaszában készült művekben is felismerhető. Az alkotóművészek többsége ma is távlatos látzáttérrel érzékelteti a mélységet. A festmény, vagy monokuláris felvétel azonban mindkét szem számára azonos információt nyújt, ezért nincs és nem is lehet térhatása.
- Az ember azért érzékeli környezetének mélységét, mert az egymás mellett elhelyezkedő bal és jobb szem a közöttük levő – átlag 65 mm – távolság következtében egymástól eltérő képet lát. Ezeket a képpárokat a központi idegrendszer egyesíti egyetlen térhatású érzékletté.
- Két egymás mellé helyezett fényképezőgéppel is készíthető hasonló összegzésre alkalmas képpár. A fényképezésnél nem csak nagyméretű fototémák jöhetnek szóba, hiszen az általános és középiskolákban is használt térhatású képet adó sztereómikroszkóppal ma már a szabad szemmel nem látható titokzatos mikrovilágba is betekintést nyerhetünk.
- Az esztétikai hatásukon túl tartalmuknál fogva is szinte sokkoló hatásúak a térben kibontakozó színes képek minden természetkedvelő számára.
- Az előbbiekből leírtaiból következik, hogy a térhatású képet csak két szemmel láthatjuk. A rövid- és távlatlás nem befolyásolja a kép megjelenését, az eszközt szemüvegesek is jól használhatják. A bifokális szemüveggel rendelkezőknek már jóval nagyobb türelemre van szükségük a használat elsajátításához, de szerencsére, ez a látásprobléma inkább csak idősebb korban jelentkezik.

- A prizmapáros nézőléc (a továbbiakban csak nézőléc) a szükséges eszköz ahhoz, hogy a képeket térhatásban élvezhessük.
- A képpárt kb. 25 cm-es távolságból kell néznünk, miközben a nézőléceket a szemünk elé helyezzük. A prizmákat olyan távol tartsuk a szemünktől, hogy egyik szemünkkel csak az egyik, míg másik szemünkkel csak a másik képet lássuk.
- Ilyenkor ha mindkét szemünket kinyitjuk, akkor megjelenik előttünk a térhatású fénykép.
- A másik lehetőség az, hogy a nézőléceket ráhelyezzük a képpárra, majd lassan elkezdjük közelíteni a szemünk felé. A nézőléc két prizmájában megjelenik a két kép, és ahogy emeljük az eszközt a szemünk felé, úgy közelednek egymáshoz, míg végül összeolvadnak egyetlen térhatású képpé.
- A tökéletes térélmény elérése érdekében a képpárt jól megvilágított helyen kissé megdöntve fordítsuk magunk felé, hogy a képen ne jelenjenek meg zavaró fénytükröződések.
- Ha a nagyméretű állványos nézőléceket használjuk, akkor a képpárt helyezzük a prizma alá a kijelölt helyre és a nézőléc fölé hajolva tekintjük meg a térhatású képet!

A tansegédlet alkalmazási lehetőségei az iskolában

Módszertani lehetőségek:

- A természettudományok tanítása során az oktatott anyag térszerű megjelenítése jelentősen fokozhatja a tanítás hatékonyságát és eredményességét. Ebben nemcsak a fantasztikus látvány miatt a tanulóknak kialakuló motiváció kap fontos szerepet, hanem a szakmailag pontos bemutatás, szemléltetés lehetősége is.
- Az *állványos nézőléc* használata elsősorban csoport-foglalkozások során lehet hasznos (fakultáció, szakkör, verseny, felkészítés stb.), amikor a kisebb létszám lehetővé teszi minden diák számára az aktív eszköz-használatot.
- Ha több nézőléccel és képsorozattal rendelkezik az iskola, akkor természetesen az egész osztállyal is használható az eszköz. Alkalmazását elsősorban új ismeret-feldolgozó és ismétlő-rendszerező órákon találtuk eredményesnek.
- A pedagógiai kipróbálás során az állványos nézőléccet egyéni felkészülés és számonkérés során is sikerrel alkalmazták a szaktanárok.
- A NAT természettudományos tárgyakra vonatkozó alapelveit követve az első képsorozatok tematikájának összeállításával először a természetismeret és biológiát oktató szaktanároknak szeretnénk segítséget adni.

A taneszközes család az alábbi elemekből áll:

- I. Állványos prizma csoportos használatra
- II. Sztereó prizmapáros nézőléc egyéni használatra
- III. Sztereó képpárok az alábbi témakörökben, témakörönként 20–20 képpár:
 1. Virágok és virágzatok
 2. Növények törzsfelépése és szervezettana
 3. Rovarok testszerveződése
 4. Természetes életközösségek

A témaköröket folyamatosan bővíteni fogjuk.

IV. Módszertani füzet az eszközök, valamint a fenti képsorozatok pedagógiai felhasználásához.

Új témakörök kiadásakor is biztosítunk módszertani füzetet.

A taneszközes család egyben és elemenként is megvásárolható!

Az állványos prizma fogyasztói ára:	12 800,-
Prizmapáros nézőléc ára:	930,-
Sztereó képpárok fajtánként párlesomag ára:	980,-
Módszertani füzet ára:	280,-
A teljes taneszközes család ára 4 képsorozattal:	18 380,-

Kedvezmény!

- A teljes sorozatot megrendelők 5% kedvezményt kapnak.

Megrendelhető: Nodus Kiadó
8200 Veszprém, Victor Hugo u. 3.

A NODUS KIADÓ ajánlatai

Újságok

Német nyelvű újságok

Kiadónk 1998-ban is folytatja a német nyelvű *Spatzenpost*, *Kleines Volk*, *JÖ* és *TOPIC* c. újságok terjesztését. A lapok különböző korosztályoknak szólnak, tartalmuk és nyelvi anyaguk igazodik a gyerekek életkorához és nyelvi ismeretéhez. Az újságokat a Művelődési és Köznevelési Minisztérium a német nyelvet tanító iskolák számára tanítást-tanulást segítő kiadványoknak minősítette.

- A pedagógusok részére a laphoz ingyenes tanári segédletet, *Lehrerservice*-t biztosítunk.
- 10 példányt vagy annál több lapot rendelő iskola kap egy ingyenes újságot.
- 25 lap rendelése felett minden 25 lap után újabb ingyenes tanári segédletet biztosítunk.
- 50 példány feletti megrendelése esetén minden ötven példány után további egy ingyenes újságot juttatunk az iskoláknak.

Kérésükre – amennyiben még nem ismerik az újságokat – szívesen küldünk ingyenes mutatványszámokat.

<i>Spatzenpost</i> 10 szám / tanév	105,-Ft/szám
<i>Kleines Volk</i> 10 szám / tanév	125,-Ft/szám
<i>JÖ</i> 11 szám / tanév	145,-Ft/szám
<i>TOPIC</i> 11 szám / tanév	145,-Ft/szám

Hogyan működik egy piacgazdaság? című komplex oktatóanyag

A program tanításához készült tankönyv, tanári kézikönyv, videófilmek, feladatlapok.

Az oktatóesomagot egy japán, nem profitorientált szervezet, a SASAKAWA Békealapítvány készítette, Japánt véve példaként a piacgazdaság alapvető szerkezetét és mozgatórugóit mutatja be.

A programot középiskoláknak ajánljuk, főként azoknak az oktatási intézményeknek, ahol gazdasági jellegű tantárgyakat nem tanítanak, de kiegészítőként ott is nagyon jól hasznosítható.

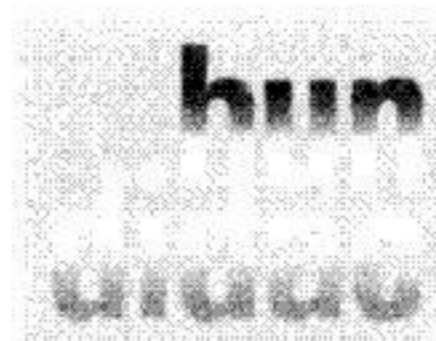
A tankönyv 6 fejezete:

- Hogyan fogjunk üzleti vállalkozásba?
- Hogyan versenyezzünk?
- Hogyan támogatják a pénzüzetek a piacgazdaságot?
- Hogyan győzzük le az inflációt?
- Hogyan növeljük a termelékenységet?
- Hogyan terjeszkedjünk?

A videóprogram négy részre oszlik: történetbemutató, magyarázó rész, filmklippek a múltból és riportok a jelenkori Japánból.

Tankönyv	450,- Ft
Tanári kézikönyv	450,- Ft
Videófilm 6x30 perc	2800,- Ft
Feladatlapok	30,- Ft

Megrendelhetők a kiadó címén:
8200 Veszprém, Wartha Vince u. 3.

A Magyar Taneszközgyártók,
Forgalmazók és Felhasználók Szövetsége
a HUNGARODIDACT '97
IV. Nemzetközi Oktatási, Oktatástechnikai,
Képzési Kiállítás és Konferencia
alkalmából meghírdetett Hundidac Díjversenyen az
OTKER KFT.

Szexuális felvilágosítás és nevelés, oktatócsomag

taneszközét

HunDidac '97 Ezüst Díj

elismerésben részesíti.

Budapest, 1997. október 28.

B. F. F. F.
elnök

H. A. A.
főtitkár

Könyvtári pillanatok